

**Livaneli'nin
Penceresinden
Doğan Kitap'tan...**

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 70 YIL: 2

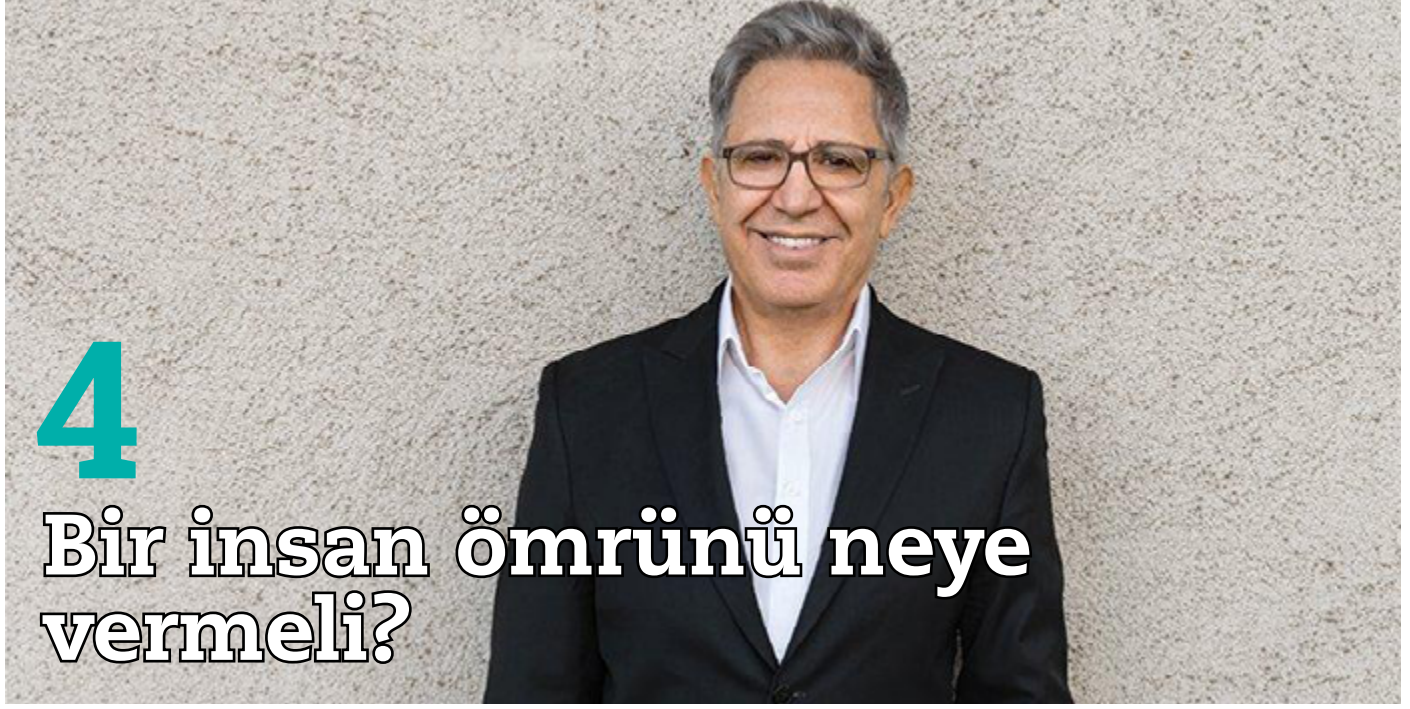

**Livaneli
Doğu ve
Batı'ya
bakıyor**

Bir insan ömrünü neye
vermeli?

Livaneli: Laiklik Bodrum'un
değil, Sultanbeyli'nin
sorunlarını çözer

Zülfü Livaneli'nin
'Huzursuzluk'u

4

**Bir insan ömrünü neye
vermeli?**

8

**Livaneli: Laiklik en çok Bodrum
sahillerinin değil, Sultanbeyli'nin
sorunlarını çözer**

Soner Sert

12

Janus'un penceresinden Doğu ve Batı

İrem Uzunhasanoğlu

16

Zülfü Livaneli okurlarına selam!

Zafer Köse

21

Zülfü Livaneli'nin 'Huzursuzluk'u

Adalet Çavdar

24

**Livaneli'nin güneşli günlere açılan
penceresinden**

Nebil Özgentürk

28

'Livaneli'nin Penceresi'nden atlamak

Melda Onur

33

**'Livaneli'nin Penceresi'ndeki ışıkla
yeşermek**

Büşra Sanay

38

**Etkinlik-Yeni Çıkanlar-Çok
okunanlar**

Sayı: 70 | Ağustos 2019**Yayın Sahibi****AND Gazetecilik ve Yayıncılık,****San. ve Tic. A.Ş. adına**

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda Bulunanlar

Okan Çil, Soner Sert, İrem

Uzunhasanoğlu, Zafer Köse, Adalet

Çavdar, Nebil Özgentürk, Melda Onur,

Büşra Sanay

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,

haber ve fotoğrafların her türlü telif

hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık

Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin

alınmadan, kaynak gösterilmeden ve

link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Zafer Köse'nin Zülfü Livaneli ile yaptığı söyleşi 'Livaneli'nin Penceresinden', edebiyattan, sinemaya, politikadan, Türkiye'nin yakın tarihine dair pek çok şeyden söz ediyor. Söyleşi, bu kavramları günümüzle de kıyaslayarak, bir sosyal gözlem yapıyor ve Türkiye'nin değişim-dönüşüm hikâyesini anlatıyor. Yarım asırlık sanat hayatına milletvekiliği de sığdıran Livaneli, 68 kuşağını öznel deneyimleri üzerinden ele alırken hala sosyalist olduğunu da vurguluyor.

Zülfü Livaneli'ye ayırdığımız bu sayımızda Melda Onur, Okan Çil, Büşra Sanay, Zafer Köse, Adalet Çavdar, Nebil Özgentürk, İrem Uzunhasanoğlu ve Soner Sert söyleşi ve yazılarıyla katkıda bulundular.

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar...

Anıl Mert Özsoy

Bir insan ömrünü neye vermeli?

Doğan Kitap tarafından yayımlanan 'Sevdalım Hayat', Zülfü Livaneli'nin zengin ömrünün kısa bir özeti... 'Sevdalım Hayat', sanatçının buhranlarını, inatçılığın erdemini ve hayal kurmanın ciddi bir sorumluluk gerektirdiğini gözler önüne seriyor.

Okan Çil

“

Ankara Maarif Koleji'nde eğitim gören Livaneli'nin yıldızı okulla pek barışmaz, o da çareyi kitaplarda bulur. Öyle ki, kitap okuma sevdasından okulu boşlamaya başlar. Varoluşçuluğa yoğunlaşır, oradan dini metinlere, sonra da sosyalizme... Okur da okur. Bu süre zarfında yazma sevdasına tutulur. Şiirler, öyküler karalar. Babası, sınıfı geçme hediyesi olarak bisiklet yerine bir saz verir ona. Livaneli başlarda burun kıvrır, ama üstatların tedrisatından geçtikçe, müziğe büyük bir aşkla bağlanıverir.

Hatıralar, her ne kadar kişisel mutluluklar ve kederler barındırsa da toplumsal birtakım gerçekleri gözler önüne sererler aslında. İster bir çocuk oyuncağı olsun ister sevgiliyle gidilen ilk film; hemen her şey bir yaşam biçimini, o yaşam biçimini oluşturan etmenleri ve bunun koşullarını beraberinde taşır. Anlatılar hikâyelerin gelip gelip benzer noktalarda birikmesi de bundan ötürü değil midir?

Zülfü Livaneli'nin Sevdalım Hayat kitabı da sadece onun yaşam öyküsünü değil, Türkiye'nin sosyoekonomik yapısını, siyasal olaylarını ve zihniyetini peşi sıra sürüklüyor ve bunu bir arkadaşıyla sohbet edercesine yapıyor. Zaten kitabın önsözünde "Sayfaları çevirdikçe karşınıza çıkacak olan hayat hikâyem bir ülkenin ve bir kuşağın hikâyesine dönüştü" diyor yazar. "Ben bu kitabı, trajikomik bir tanıklık olarak değerlendiriyorum."

Besteleri dilden dile gezen, kitapları kırka yakın dile çevrilen ve pek çok ödüle layık görülen Livaneli'nin tanıklığına doğru bir yolculuğa çıkalım şimdi.

BANA BİR ŞARKI SÖYLE

Yıl 1946... II. Dünya Savaşı fiilen bitmiş olsa da yarattığı tahribatın izleri hâlâ meydandadır. Savaşa dahil olmayan Türkiye bile bu sarsıntıdan nasibini almış, ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın yollarını aramaktadır.

Bu şartlar altında doğan Ömer Zülfü Livaneli, hukukçu olan babasının Anadolu'da yaptığı görevlerden dolayı, Ankara'da, dedesi ve babaannesiyile beraber geçirir gençliğini. Ne var ki, dedesi de eski hukukçudur, dinine bağlıdır, yani aile ortamında hiyerarşik bir durum söz konusudur.

Ankara Maarif Koleji'nde eğitim gören Livaneli'nin yıldızı okulla pek barışmaz, o da çareyi kitaplarda bulur. Öyle ki, kitap okuma sevdasından okulu boşlamaya başlar. Varoluşçuluğa yoğunlaşır, oradan dini metinlere, sonra da sosyalizme... Okur da okur. Bu süre zarfında yazma sevdasına tutulur. Şiirler, öyküler karalar. Babası, sınıfı geçme hediyesi olarak bisiklet yerine bir saz verir ona. Livaneli başlarda burun kıvrır, ama üstatların tedrisatından geçtikçe, müziğe büyük bir aşkla bağlanıverir.

BİR KARANLIK BİR AYDINLIK

Kendini çok yönlü şekilde geliştirmeye çalışan Livaneli, gün gelir, lisede tanıştığı arkadaşı Ülker'le evlenip bir çocuk sahibi olur. Yaşadığı ekonomik zorluklardan kurtulmak ve sosyalizm okumaları neticesinde dünyanın değişimine katkı sunmak için, bir arkadaşıyla Ana Dağıtım'ı, sonra Ekim Yayınları'nı kurar.

Birbirinden önemli kitaplar basarlar. Ankara'nın kültür sanat camiasına bir omuz da onlar verirler. Verirler ama Livaneli'nin '68 kuşağı'ndan pek hoşnut olmadığını anlarız. "Önceleri bir aydın hareketi olarak başlayan ve entelektüel bir açlığı gideren sol hareket, yavaş yavaş aydınları ve kentlileri dışlayan bir köylü nefretine dönüşmüştü" diye yazar. Sanattan ve kültürden anlamamanın alkışlandığından bahseder sonra. Nazik olanların, hatta banyo yapanlarınsa küçük burjuva diye hor görüldüğünden söz eder. Bazı entelektüelleri ve pasifist solcu sanatçıları bir kenara ayırarak, sol hareketi bayağılıkla, iş bilmezlikle eleştirir. Bunları okuyunca Livaneli'nin yazdıklarını ister istemez düşünmeye başlarız; yaşanan münferit örnekler koca bir geleneği özetlemeye yeter mi? Bahsi geçen yazının başlığında olduğu gibi, "Kırlardan Şehirlere Darbeler" bütün bir hareketi kapsar mı gerçekten?

Çok değil, birkaç sene sonra, tarih 12 Mart 1971'i gösterdiğinde esas darbenin kimden geldiği anlaşılır. Livaneli'nin de aralarında bulunduğu solcular, cezaevlerinde yaşam savaşı vermeye başlarlar. Ailesinde savcılar, hakimler, müfettişler çıkaran Livaneli soyadı da böylelikle ilk defa "sanık" sandalyesine oturtulur, gözleri bağlı şekilde işkence odalarına götürülür.

Neyse ki çok kalmaz içeride. Kalmaz, ama yeniden gözaltına alınır, sonra yeniden ve yeniden. Bu bitmek bilmez korkuya, bir de ekonomik sıkıntılar eklenir tabii. O da çareyi Avrupa'ya gitmekte bulur. Sayan Plak'tan çıkan ilk plağına, Yaşar Kemal'in önerisiyle Ozanoğlu diye imza atar. Sonraysa Onat Kutlar aracılığıyla düzenlenen sahte pasaportta ismi Mehmet Yılmaz Basmacı'ya döner. Livaneli'ye ailesini daha iyi şartlarda yaşatmak ve sanatına devam etmek için Almanya'ya giden bir trene atlar. Sonraysa İsveç'e mülteci olarak yerleşir.

Yurdunu özler özlemesine, ama ailesiyle beraber kendini daha özgür hissetmeye başlar. Stockholm'de müzik ve felsefe eğitimi alırken, sanatı üstüne epey kafa patlatır. Halk müziğine ve bağlamanın yanına batı enstrümanları yerleştirmeye bu sayede karar verir. Sadece plak kayıtları değil, filmler için yaptığı besteler de başarılı sonuçlar elde eder. Öyle ki; Avrupa'da okuyan, çalışan insanlarca, yaptığı şarkılar yurda sokulur ve korsana düşerek pek çok yerde satılmaya başlar. Kimse tarafından pek tanınmadığı için de korsan kasetlere rastgele yapıştırılan fotoğraflarla, birbirinden farklı Zülfü Livaneli'ler peyda oluverir. Dahası, 12 Mart'a karşı harekete geçen öğrenciler, onun şarkılarıyla yürüyüşler düzenler.

Afla beraber yurda dönen Livaneli bunları kendi gözleriyle görür sonra. Yakın dostu Abidin Dino'dan aldığı mektupsa içini rahatlatır. "Ben mutluluğun resmini yapabildim mi bilmem Nazım. Pek emin değilim. Ama Zülfü müziğinde mutluluğu ha yakaladı ha yakalayacak."

“

Sadece plak kayıtları değil, filmler için yaptığı besteler de başarılı sonuçlar elde eder. Öyle ki; Avrupa'da okuyan, çalışan insanlarca, yaptığı şarkılar yurda sokulur ve korsana düşerek pek çok yerde satılmaya başlar. Kimse tarafından pek tanınmadığı için de korsan kasetlere rastgele yapıştırılan fotoğraflarla, birbirinden farklı Zülfü Livaneli'ler peyda oluverir. Dahası, 12 Mart'a karşı harekete geçen öğrenciler, onun şarkılarıyla yürüyüşler düzenler.

GÜNEŞ TOPLA BENİM İÇİN

Böylelikle Livaneli geniş bir kitle tarafından seilmeye, dinlenmeye başlar, ama yasaklar ve eleştiriler de hemen peşinden gelir. TRT’de şarkıları çalınmaz, konserleri iptal edilir ve bazı solcu aydınlar tarafından halk müziğinde yaptığı değişiklikler yüzünden eleştirilir. Livaneli’ye bildiği yolu yürümeye devam eder.

Tam hayatını düzene sokmuşken, bu kez 12 Eylül patlak verir. Livaneli yine ailesiyle beraber yurt dışına çıkmak zorunda kalır. Yaşadığı sıkıntıları müzikle ve zaman zaman gazetelere yazdığı yazılarla azaltmaya çabalar. Bu sıralarda Yılmaz Güneş’le ikinci kez çalışma şansını yakalar. 1978’de ‘Sürü’ filmi- nin müziğini yapan ve ödül kazanan Livaneli, bu kez Yol için kolları sıvar. Ortaya güzel bir parça çıkar, ama kendisi sürgün, Yılmaz kaçaktır. Bu yüzden ismini üçüncü kez değiştirir ve Sebastian Argol diye imza atar. Kaderin cilvesi odur ki, Sebastian Argol, Zülfü Livaneli’den daha başarılı olur.

12 Eylül’ün fiili etkileri ortadan kalktıktan sonra yurda dönen Livaneli, sakın bir hayat sürüp sanatla uğraşmak ister. Devam eden süreçte yaptığı bestelerle, verdiği konserlerle adından epey söz ettirir, ama belki de hiçbiri Maria Farandouri ve Mikis Theodorakis’le verdiği konserler kadar etkileyici değildir. Sadece müzikal lezzet yoktur çünkü işin içinde, Türk – Yunan ilişkilerini geliştirmeyi de hedeflemektedir. Bekledikleri etkiyi aldıklarını da görürüz ilerleyen sayfalarda. Sanatın birleştirici gücü, siyasetin ötesindedir ne de olsa.

Sonraki yıllarda Yaşar Kemal’in Yer Demir Gök Bakır eserini, Wim Wenders’in ortak yapımcılığında sinemaya aktararak ilk yönetmenlik denemesinde bulunur. Gazete yazılarından derlenen ilk kitabı Diktatör İle Palyaçodan sonraysa, yazdığı her kitapla çok satanlar arasında kendine yer bulan, popüler bir yazar olarak karşımızdadır Livaneli.

Sevdalim Hayat, tüm bu hatıraların toplamı olarak sadece bir sanatçının buhranlarını ve o buhranlara sebep olan siyasal durumları çıkarmaz karşımıza. İnatçılığın erdemini, kitapların o sinsi çekiciliğini ve hayal kurmanın ciddi bir sorumluluk gerektirdiğini de gözler önüne serer...

Sevdalim Hayat, Zülfü Livaneli, 548 syf., Doğan Kitap, 2012.

Livaneli: Laiklik en çok Bodrum sahillerinin değil, Sultanbeyli'nin sorunlarını çözer

Zülfü Livaneli'nin Zafer Köse tarafından gerçekleştirilen nehir söyleşisinden oluşan son kitabı "Livaneli'nin Penceresinden" raflardaki yerini aldı. Livaneli ile Türkiye'de aydının varoluşunu, sınıf mücadelesini, müziği ve ideolojik tavrını konuştuk.

Zülfü Livaneli'nin son kitabı "Livaneli'nin Penceresi"nden geçtiğimiz günlerde Doğan Kitap etiketiyle yayımlandı. Zafer Köse'nin Livaneli'yle yaptığı nehir söyleşinin içeriğini oluşturduğu kitapta Zülfü Livaneli, aydın olmanın sorumluluğunu, Türkiye ve Dünya toplumlarının zihinsel süreçlerini masaya yatırırken, sanatın dehlizlerine yaptığı yolculukla okura büyümlü bir gerçeklik sunuyor. Kapitalizmin yok ediciliğini, gösteri dünyasının yanılsamasını ve düşüncenin önemini ve pratik karşılığını anlattığı çalışmada Livaneli, hayata ve sanata dair bakış açısını elekten geçirmeden anlatıyor. Livaneli ile geçmiş, bugün ve geleceği konuştuk.

Soner Sert

Livaneli, yaklaşık elli yıldır başta yayıncılığıyla, müzisyenliğiyle, öykü ve roman yazarlığıyla, sinemacılığıyla topluma düşüncelerini, kaygılarını ve umutlarını anlatıyor. Sizi dirençli tutan, bu sorumlulukla hareket etmenizi ve yeni söylemler üretmenizi sağlayan temel itkiniz nedir?

Kitapta çok tartıştığım, yokluğundan şikâyet ettiğim bir şey galiba: Düşünmek. Bir entelektüeli, sanatçıyı, yazarı ayakta tutan, her zaman yenileyen şeydir düşünmek. Kelimenin gerçek anlamıyla düşünüyorsa kişi, kendini, toplumu, dünyayı sürekli eleştirecek ve bu da onu yaratıcılığın en büyük düşmanı konformizmin kucağına düşmekten kurtaracaktır. Konformizmi de yalnızca devlet, resmi ideoloji ve siyasi iktidarlara uyum açısından ele almamak lazım. Bugünün dünyasında konformizmi talep eden o kadar çok mikro alan türedi ki... Sosyal medya gruplarından, üyesi olduğunuz derneğe kadar sizden “uyum“ talep eden bir dizi mekanizma ile karşı karşıyasınız. İşte düşünceyi sürekli diri tutmak, uyumu, onayı ve de düşüncenin partizanca dile getirilmesini zorunlu kılan çerçevenin dışında olmayı getirir. Burası da özgürlüğün, yaratıcılığın alanıdır. Düşünceyi merkeze koymak, size bugünün şov dünyasının galebe çalamayacağı bir sorumluluk yükler.

Ve tabii kitaba adını veren bir “pencerem“ var benim ve bu pencerenin bana kattığı perspektifi asla inkâr edemem. Biliyorsunuz perspektif bir dünya görüşü, bir ideolojidir aynı zamanda. Fildişi Kule'nin tepelerinden baktığınızda insanlar gözünüze küçük görünecektir. Orada resmin odak noktası kulenin kendisidir. Aslında bir şekilde tanrının merkeze oturduğu bir resimdir bu. Oysa benim pencerem kalabalıklarla aynı hizada. Onları oldukları haliyle görüp kavramama ve oldukları haliyle anlatmama imkân veren bir mesafede. Bu durum beni besliyor.

'DEVLETEN BAĞIMSIZLAŞMAYA YÖNELİK EN KÜÇÜK BİR ADIM SÜRGÜNLERLE CEZALANDIRILİYOR'

Osmanlı'nın son dönemlerini de dahil edersek, Türkiye'de aydının varoluşunu, biçimlenişini ve yaklaşımını belirleyen bir gelenekten bahsetmek mümkün mü? Namık Kemal'le Sabahattin Ali'yi, Nazım Hikmet'le Ahmet Hamdi'yi aynı pota içinde değerlendirmek söz konusu olabilir mi? Kendinizi bu noktada nereye koyuyorsunuz?

Türkiye'de aydın birçok görevi, misyonu üstlenmek zorunda kalmış başından beri. Şair, yazar, bürokrat, öğretmen... Kısacası bir okuryazar olarak toplumun eli, kulağı, gözü... Batı'da önce aristokrasinin, sonra burjuvazinin patronajıyla, entelektüellerin,

“

Biliyorsunuz perspektif bir dünya görüşü, bir ideolojidir aynı zamanda. Fildişi Kule'nin tepelerinden baktığınızda insanlar gözünüze küçük görünecektir. Orada resmin odak noktası kulenin kendisidir. Aslında bir şekilde tanrının merkeze oturduğu bir resimdir bu. Oysa benim pencerem kalabalıklarla aynı hizada. Onları oldukları haliyle görüp kavramama ve oldukları haliyle anlatmama imkân veren bir mesafede. Bu durum beni besliyor.

sanatçıların devletten özerk bir alan oluşturması durumuna ne yazık ki bizde pek rastlanmıyor. O yüzden devletle organik bağını uzun yıllar sürdüren bir aydın geleneği söz konusu. Bu yüzden bizde entelektüellerin devlete bakışları daha çok onu reformlarla ihya etmeye yönünde. Ama tabii şu özetlediğim tablo hiç de kolay değil aydınlar açısından. Devletten ve toplumdan bağımsızlaşmaya yönelik en küçük bir adım bile hapisler, sürgünler, faili meçhullerle cezalandırılıyor.

Marksizm'in aydınlara kazandırdığı daha radikal, daha özerk bir alan var. Sabahattin Ali'yi ve Nâzım'ı bu alanın içine oturtabiliriz kanımca. Ahmet Hamdi ise, Doğu ile Batı arasındaki bu kimlik bunalımını analiz ederek kendine has bir dil kuran bir estetik. Bürokratik görevlerine rağmen bir estetik gibi yaşamayı seçmiş, Belki de Türkiye'nin o büyük hüznünü, kültürel kimlik yarasında bulmuş biri.

Ben belki de bu sözünü ettiğim isimlerin ve burada anmadıklarımızın da toplamıyım. Bizim kitabın altbaşlığı: "Batı'nın kibri ile Doğu'nun cehli arasında." Bu, bana göre Türkiye'de düşünme derdinde olan herkesin derdi. İşte Batı ile Doğu arasında bir dil bulma çabam beni Tanpınar'a yaklaştırıyor bir yandan. O dili arama süreci epeyce çileli ve hüzünlü; bir yandan da geçmişe ve bugüne bakıp kültürün sürekli yıkıma uğratıldığını gördüğünde Tanpınar'ın ne hissettiğini anlayabiliyorum. Arada kalma deneyimimiz ortak.

Ama Tanpınar gibi sadece bir estetik olarak kalmayı da reddeden bir yapım var benim. Bu da beni Sabahattin Ali'ye, Nâzım'a ve hatta belki Namık Kemal'e yaklaştırıyor, en çok da bu toplumun organik aydını Yaşar Kemal'e. Müziği, edebiyatı toplumla, toplumun dertleriyle buluşturan bir estetik tavırda ortaklık.

'LAİKLİK SINIFSAK BİR MESELEDİR'

Kitabınızın ilk bölümünde, "Bugünkü mücadele yurttaşlarla, kabile asabiyyetine mensup insanlar arasındaki varlık yokluk kavgasıdır." cümlesine yer veriyorsunuz. Bu düşünce, temel olarak bir zihniyet sorunsalının altını çiziyor, diyebiliriz. Peki, sınıf mücadelesi bu biçimlenişin neresinde yatıyor?

Türkiye'de sınıfın ve sınıf mücadelesinin garip bir tecellisi var. Ne zaman sınıf sahneyi dolduracak olsa, tamamlanmamış bir hikâyenin aktörleri rol çalmaya başlıyorlar. Sizin sorunuzda bu tamamlanmamış hikâye modernleşme. Aktörler de evet yurttaşlar ve kabile asabiyyetine mensup insanlar. Modernleşme tarihimiz, temel referansı yurttaşlık ahlakı olan bireyler yaratma çabasıdır bir yandan. Evet mücadele de kamusal hayatta hangi normlarla davranacağımız meselesinde yatıyor. Ne yazık ki dinsel ve

“

...Ama Tanpınar gibi sadece bir estetik olarak kalmayı da reddeden bir yapım var benim. Bu da beni Sabahattin Ali'ye, Nâzım'a ve hatta belki Namık Kemal'e yaklaştırıyor, en çok da bu toplumun organik aydını Yaşar Kemal'e. Müziği, edebiyatı toplumla, toplumun dertleriyle buluşturan bir estetik tavırda ortaklık.

Sanırım bugün direnişten çok, bütün dünyayı saran “eller havaya” anlayışı hakim. Evet, bizim kültürümüzde müzik her yerde. Cenazede, düğünde, doğumda... Yine de kalabalıklar, müzik üreticilerine rağmen, müziğin direniş damarını koruyor. Sokaklarda, direnişlerde hep müzik var, türküler var...

kabilese referansların bu kadar güçlü olduğu bir toplumda sınıfı görünür kılmak oldukça güç. Çünkü sınıf, sürekli bir yanılısamlar zincirinde görünmez oluyor. Işık ve gölge oyunlarının nesnelere, varlıkların biçimlerini, boyutlarını değiştirdiği bir yerde olduğunuzu varsayın. İşte bizde de kabile asabiyyeti bizi sürekli ışık ve gölge oyunlarının yanılısamasına maruz bırakıyor.

Nedir kabile asabiyyeti? Kısaca ve çok kabaca, düşünce ve davranışta kabilenin çıkarlarına, düşüncesine uygun davranmak. Evine ekmek götüreceksin parası olmayan adamı, “yerli ve milli” yapan bir asabiyyet bu. İşte alın size ışık ve gölge yanılısaması!

Düşünün ki, dünyevi referansları yerleştiremediğiniz bir toplumda yoksulluğun kader olduğu, Tanrı'nın zenginleri sevdiği ya da beş parmağın beşinin de aynı olmadığı yönündeki anlayışları nasıl ortadan kaldırırsınız ki? Laiklik aynı zamanda sınıfsal bir meseledir. Bazı liberallerin ve İslamcılarının iddia ettiği gibi sahildeki CHP'lilerin sorunu değildir. Laiklik kadınların güçlenmesidir. Laiklik siyasetin birey merkezli şekillenmesidir. Laiklik yoksul sınıflara da dünyayı anlamalarına yarayacak araçları sağlar. Kentli, hakları için mücadeleye hazır insanlar topluluğu oluşturur. Laiklik en çok Bodrum sahillerinin değil, Sultanbeyli'nin sorunlarını çözer.

Biz bu meseleleri çözdüğümüzde sınıf da analizlerimizde hak ettiği yeri bulacaktır.

Yine kitabınızda, “Bizim müziğimizde, Anadolu müziğinde, güçlü bir başkaldırı damarı vardır ve öyle büyük bir direnişin müziksiz yaşanması olacak iş değildir.” cümlesini kuruyorsunuz. Sözünün toplumsal karşılığı bir yana, bugünün müzik üreticilerinin bu anlayışı sahiplendiğini düşünüyor musunuz?

Sanırım bugün direnişten çok, bütün dünyayı saran “eller havaya” anlayışı hakim. Evet, bizim kültürümüzde müzik her yerde. Cenazede, düğünde, doğumda... Yine de kalabalıklar, müzik üreticilerine rağmen, müziğin direniş damarını koruyor. Sokaklarda, direnişlerde hep müzik var, türküler var...

‘RAP, VAROŞLARA BİZİM DE HİKAYEMİZ VAR DEDİRTİYOR’

Bir müzisyen de olduğunuz için fikrinizi merak ediyoruz. Geçmişte, özellikle 12 Eylül faşist darbesi öncesinde varoşlar, Ruhi Su gibi, sizin gibi sanatçıların türkülerini, marşlarını dinliyordu. Sonraki süreçte bir arabesk dalgası söz konusu olsa da, bugün varoşlar Rap müzik dinliyor.

Şüphesiz, bunun sosyolojik ve siyasal boyutu var fakat psikolojik olarak varoşlarda değişen şey ne? Bu biçim –ve dolayısıyla içerik- farkını nasıl açıklıyorsunuz?

Tabii müziğin tarihi bir anlamda toplumun da tarihi. Arabesk şarkı sözleri, gecekonducuların kentle kurdukları ilişkinin dışavurumuydu bir bakıma. Düşünün ki, kentli hayattan pay isteyen “Ben de isterem”den, Ferdi Tayfur’un bir zamanlar dillerden düşmeyen “Hadi gel köyümüze geri dönelim”ine doğru değişen bir ilişki biçimi bu. Köye geri dönmek fikri, kentten istediği payı alamamış, hayal kırıklığına uğramış bir bireyin davranış biçimiydi. Şimdi de sanırım, rap’le yeni bir ilişkinin dili ortaya çıkıyor. Hikâyeciler bir müzik dili rap. Bu da varoşun kendini anlatma, dile getirme ihtiyacıyla örtüşüyor. Kafa tutan, ben buradayım diyen bireylerin hikâyeleri. Arabeskin ezik öznesi yerine, günümüzün iletişim biçimlerinin de etkisiyle oluşan özgüvenli bir özne gelmiş. Her bireyin hikâyesinin önemli ve biricik olduğuna dair oluşan genel yargı da rap’in hikâyeciliğini destekliyor. Rap, varoşlara bizim de hikâyemiz var dedirtiyor sanki... Daha modern, daha kentli bir bireyin hikâyesi. Varoşlardaki rap kuşağını, bilmem Almanya’daki üçüncü kuşak göçmenlerle karşılaştırabilir miyiz? Paralellikler kurulabilir belki de...

“Özgürlük, eşitlik, emek, kadın hakları, çocuk hakları, serbest zaman hakkı, seyahat hakkı, anadilinde konuşma hakkı, bunlar gibi birçoklarının özgür olmasını, serbest olmasını isterim.” cümlesiyle ideolojik tavrınızı belirtiyorsunuz. Yukarıda bahsi geçen mefhumların bir kısmını liberaller de savunuyor. Livaneli, geçmişte olduğu gibi bugün de sosyalizme inanıyor mu?

Elbette. Sözü ettiğiniz haklar, liberallerin keşfi değil ne de olsa... Aslında bu haklar sosyalizme ayrılmaz biçimde bağlıdır ya da öyle olmalıdır. Belki de en doğru cevap şu: Livaneli sosyalizme inanıyor hâlâ ama böyle bir sosyalizme.

Yeni, bugün doğmuş bir serçe yavrusuna tek paragraflık bir mektup yazsanız, ona ne söylersiniz?

Gökyüzü herkesindir!

Bugün günleriniz nasıl geçiyor? Hazırladığınız yeni bir çalışma var mı?

Konser çalışmalarının yanı sıra Abdülhamid kitabı dolduruyor günlerimi. Epeyce yoğun...

“

Elbette. Sözü ettiğiniz haklar, liberallerin keşfi değil ne de olsa... Aslında bu haklar sosyalizme ayrılmaz biçimde bağlıdır ya da öyle olmalıdır. Belki de en doğru cevap şu: Livaneli sosyalizme inanıyor hâlâ ama böyle bir sosyalizme.

Janus'un penceresinden Doğu ve Batı

Zafer Köse'nin nehir söyleşisi 'Livaneli'nin Penceresinden' Doğan Kitap etiketiyle okurla buluştu. Kitapta, Livaneli'nin hayatını okumak yerine zihnine davet edilirken, düşünürlerin hayatlarına konuk oluyoruz...

İrem Uzunhasanoğlu

1996 senesiydi, on üç yaşındaydım, okuma serüvenim henüz başlamıştı, Osmanlı İmparatorluğu'na dair hikâyelere düşkün olan annem, elinde Milliyet Gazetesi'yle çıkagelmiş ve bana gazetede tefrika edilecek bir romanı birlikte okumayı önermişti. Hikâye peyderpey yayımlandıkça annemle birlikte salonumuzdaki kanepeye uzanıp okuduğumuzu hatırlıyorum. Engereğin Gözündeki Kamaşma ne masalsı bir isimdi, saray hayatı ne kadar farklı bir perspektiften anlatılıyordu. Yıllar sonra Filoloji okurken fakültedeki hocalarımızdan biri edebiyat yolculuğumuz hakkında yazmamızı istediğinde aklımda gelen ilk sahne annemle kanepede uzanıp okuduğumuz Zülfü Livaneli kitabı olmuştu. Ben onun hayatı boyunca dokunduğu yüz binlerce insandan yalnızca biriydim. O yüzdendir ki, kendi anlattığı şu anekdotu çok sevdim. Günlerden bir gün Livaneli, Yunanistan'daki Athos Dağı'nda yer alan ve kadınların girmesinin yasak olduğu Simonopetra Manastırı'na özel izin alarak girer. Orada inzivada yaşayan keşişlerden biri olan Rahip Porfiro koşarak yanına gelir. Meğer Yunancada yayımlanan Engereğin Gözü kitabını okuyup çok etkilenmiş ve yazarıyla tanışmayı arzulamıştır, tam da kitabı bitirdiği gün özel izin listesinde yazarın ismini görünce "İşte İsa'nın mucizesi" diyerek yazarı selamlar.

Livaneli hem birçok yazar, ressam, sanatçı, aydın, filozof ve politikacıya el vermiş hem de onların hayatlarına dokunup, bir deniz feneri misali yol göstermişti. Çünkü o, coğrafyamızın bu yüzyılda yetiştirdiği en önemli aydını ve sanatçılarından birisi. Yazar, yönetmen, bestekâr kimliklerinin yanı sıra politikada aktif yer aldı ve bir dönem milletvekilliği yaptı. Dünyayı daha güzel bir yer haline getirmek için uğraşan, her daim birleştirici ve yapıcı bir dil kullanan Livaneli'nin eserleri var olduğu sürece bizler de güneş toplamaya devam edeceğiz.

Zülfü Livaneli bu ay içerisinde okurlarını çok sevindirecek bir projeye imza attı, gazeteci Zafer Köse'yle aylarca süren sohbetleri sonucu ortaya "Livaneli'nin Penceresinden, Batı'nın Kibri ile Doğu'nun Cehli Arasında" isimli bir nehir söyleşi çıktı. Doğan Kitap etiketiyle yayımlanan ve editörlüğünü Aslı Güneş'in üstlendiği bu kitapta Livaneli, okurlarını kallavi bir ziyafete davet ederken, gençlere de mihmandarlık edecek nitelikte bir metin bırakıyor. Dört yüz yirmi beş sayfalık nehir söyleşinin en sonuna yerleştirilmiş olan dizin de söyleşiyi kaynak olarak kullanacak olanlara kolaylık olmuş.

'LIVANELİ'NİN ZİHNİNE DAVET'

Kitabın içeriğine gelince; Livaneli eserleri hakkında bir şeyler okuyacağını düşünenler için en baştan söyleyelim, burada

“

Doğan Kitap etiketiyle yayımlanan ve editörlüğünü Aslı Güneş'in üstlendiği bu kitapta Livaneli, okurlarını kallavi bir ziyafete davet ederken, gençlere de mihmandarlık edecek nitelikte bir metin bırakıyor. Dört yüz yirmi beş sayfalık nehir söyleşinin en sonuna yerleştirilmiş olan dizin de söyleşiyi kaynak olarak kullanacak olanlara kolaylık olmuş.

Cehaletin zafer kazandığı dönemlerden geçen Türkiye'nin politik dönüşümünü çarpıcı örneklerle sunuyor. Atatürk döneminden, darbe dönemine ve oradan Gezi Direnişi'ne uzanan yolda okura geniş bir panorama sunuyor. Yer yer gündelik belamız olan sosyal medyaya uğruyor, başa çıkamadığımız unvan fetişizmini, Instagram'a fotoğrafını yüklediğimizde gerçekliğinden şüphe duyduğumuz anları, saplanıp kaldığımız narsisizm batağını uzun uzadıya anlatıyor. Düşünmek üzerine öğütler veriyor, kapitalizm sayesinde saplandığımız düşünce, bilim ve kültür batağında bizlere dev bir ayna tutuyor.

kişisel hikâyelere neredeyse hiç değinilmiyor. Onun hayatını okumak yerine zihnine davet ediliyoruz. Livaneli, yirmi birinci yüzyıl filozofu cübbesini üzerine geçirip antik Yunandan bu yana felsefeden, geçmişten, günümüzden, edebiyat, sanat, müzik ve politikadan bahsediyor. Metni Sokrates – Platon sohbetlerine ya da çağdaşı Alain de Botton'un gündelik felsefeyi şekillendirdiği eserlerine benzetebilirsiniz. Söyleşi kâh arkaik konulara, Antik Yunan'a ve kadim metinlere dokunuyor; kâh modernizme, neoliberalizme, sosyal medya trendlerine sığıyor. Yirmi birinci yüzyıla birlikte jargonumuza giren onlarca yeni kavram var, "angaje sanatçı, fildişi kule, Rönesans insanı, Türkiye halkı, hermenötik kuram, kentsel dönüşüm, tek boyutlu insan, evrensel insan, Google, entelektüel insan, elitizm ve bunun gibi daha birçok terim artık gündelik yaşamımıza sızdı. Peki nedir bunlar? Livaneli bunların her birine önce açıklama, ardından da yorum getiriyor. Yirmi birinci yüzyıl kavramlarını açıklarken disiplinlerarası geçişleri de ihmal etmiyor. Romanların sinema uyarlamalarından müziğe oradan da resim sanatına uğruyor. Karacaoğlan'ı, Pir Sultan'ı, Yunus Emre'yi anlatırken kuramcılardan ve bir dönemi şekillendirmiş önemli politikacılardan da bahsediyor. Alevi mesellerine, Kürt masallarına, Ermeni hikâyelerine yer veriyor. Sevmenin ne olduğu üzerine konuşurken yüzünü umuda çeviriyor. Bir sanatçının her daim umut verici konuşmasını savunuyor. Nitelikli ve niteliksiz edebiyat arasında bir çizgi çekip, iyi edebiyatı, iyi eserler okumayı öğütlüyor.

Kitabı merak edenler için, konu başlıklarını ana hatlarıyla biraz daha açalım. Dilimizde "düşünmek" fiilini olumlayan hiçbir söz olmayışıyla açış yapıyor Livaneli. "Düşünüyorum o halde varım," felsefesine sahip Batı'nın karşısında "Nasrettin Hoca'nın hindisi gibi düşünme" diyen bir felsefeyle nasıl dikiyoruz diye soruyor okuruna. Bakış açımızı değiştirmemiz gereken yerlerden ve gülümsemenin muazzam gücünden bahsediyor. Cehaletin zafer kazandığı dönemlerden geçen Türkiye'nin politik dönüşümünü çarpıcı örneklerle sunuyor. Atatürk döneminden, darbe dönemine ve oradan Gezi Direnişi'ne uzanan yolda okura geniş bir panorama sunuyor. Yer yer gündelik belamız olan sosyal medyaya uğruyor, başa çıkamadığımız unvan fetişizmini, Instagram'a fotoğrafını yüklediğimizde gerçekliğinden şüphe duyduğumuz anları, saplanıp kaldığımız narsisizm batağını uzun uzadıya anlatıyor. Düşünmek üzerine öğütler veriyor, kapitalizm sayesinde saplandığımız düşünce, bilim ve kültür batağında bizlere dev bir ayna tutuyor. Kent kültürümüzde neden meydan yok, sadece deprem anında mı toplanacağız derken toplumu birlik beraberliğe davet ediyor. Ulus kimliğine saplanıp kalmadan Türkiye Halkı diyebilen bir aydın olarak etnik kökene, kimliklere ve aidiyete dair birçok yorumda bulunuyor.

Anadolu kültürü kavramını, Cumhuriyet projesini de eni konu irdeliyor. Ekho ile Narkissus'un öyküsünde meramını anlatamayan Ekho'yu Doğu; Narkissus'da Batı olarak niteledikten sonra şu cümleyi kuruyor "kendi imgesine olan aşkı gözlerini kör etmiş bir coğrafya..." (sf:136) Dil kullanımı, dilde tutuculuk gibi elzem bir mevzu da "dil düşüncenin evidir" diyen Livaneli'nin görüşleriyle şekilleniyor. Umberto Eco, Namık Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Fredric Jameson, Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Abidin Dino, Onat Kutlar gibi isimler de ara sıra metni ziyaret ediyorlar. İslam Felsefesinin kadim tartışması olan Gazali mi İbn Rüşd mü tartışmasını, Rumi'nin neden Farsça yazdığını öğreniyoruz.

'BİR GÜL BAHÇESİ GEZER GİBİ'

Livaneli, kitabının sonlarına doğru uzun vakit geçiremediği, sarılıp tek tek fotoğraf çektiremediği okurlarından bahsedip, zamansızlıktan yakınırken bir yandan da bunu borç bilip bizleri sohbetle doyuruyor. Livaneli'nin zihninde bir çay partisine davet edilmişçesine keyifli ve mutluyuz. Yer yer bizi dansa kaldırıp ayaklarımızı yerden kesmek suretiyle savuruyor, uçuyoruz, dönemler arası gidip geliyoruz, büyüklerimizimizin "yaşından büyük muhabbetlere karışma" dediği yerde onun cebine atlayıp tüm sohbetlere dahil oluyoruz. Bir gül bahçesi gezer gibiyiz, düşünürlerin hayatlarına konuk oluyor, dokunduğumuz dikenlerden kanıyoruz. Ama yine de bu gülistanda yer alan her gül fidanına heyecanla uğruyoruz.

Zülfü Livaneli'nin bizlere çok kıymetli bir armağan bıraktığı yadsınamaz bir gerçek. Kendisi Roma tanrısı Janus gibi bir yüzünü geçmişe diğer yüzünü de geleceğe dönmüş. Ya da bir diğer yorumlamayla bir yüzünü doğuya diğerini de batıya çevirmiş. Başlangıçların ve geçitlerin tanrısı gibi bizlere ışık olmaya devam ediyor. Bir kubbenin birleştirici kilit taşı gibi bizleri birleştirip ayakta tutuyor. Bize de sadece müteşekkir olmak kalıyor. Zülfü Livaneli'nin kalemine, fikrine, emeğine minnetle... Her daim güneş toplamaya...

“

Zülfü Livaneli'nin bizlere çok kıymetli bir armağan bıraktığı yadsınamaz bir gerçek. Kendisi Roma tanrısı Janus gibi bir yüzünü geçmişe diğer yüzünü de geleceğe dönmüş. Ya da bir diğer yorumlamayla bir yüzünü doğuya diğerini de batıya çevirmiş. Başlangıçların ve geçitlerin tanrısı gibi bizlere ışık olmaya devam ediyor.

Zülfü Livaneli okurlarına selam!

1970'lerden 2020'li yıllara; köklü değişimlerin yaşandığı on yıllar boyunca, nasıl oluyor da bir sanatçı aralıksız biçimde kitlelerin ilgisini çekiyor? Zülfü Livaneli nasıl oluyor da, öncekilere benzemeyen yapılarıyla tekrar tekrar dinleyiciden, okurdan onay alabiliyor? Neden 40 yıl önceki yapıları, insanların çeşitli güncel gelişmeleri algılamasına eşlik edebiliyor?

Zafer Köse

Kitapçının rafında duran bir kitaba uzanıyorsunuz, alıyorsunuz. Dükükanda dolaşıp kitapları inceleyerek, arka kapaklarını okuyarak mı seçtiniz onu? Yoksa kararınızı önceden vermiş miydiniz? Okuduğunuz tanıtım yazıları veya bir arkadaşınızın önerisi mi etkili oldu? Peki, internetten sipariş verirken? Okuyacağınız kitapları nasıl seçiyorsunuz?

Emin misiniz? Kitaplarınızı siz mi seçiyorsunuz? Hani Schopenhauer, “İnsan istediğini yapabilir, ama istediğini isteyemez” diyor ya... Seçtiğiniz bir kitabı alıp okuyorsunuz ama o “seçim” gerçekten sizin istenciniz midir?

Bir arkadaşınızın veya tanıtım yazısını okuduğunuz bir yazarın önerisiyle hareket etmek, elbette onu “sizin tercihiniz” olmaktan çıkarmıyor. Başka bir öneriye uymayabilirdiniz. Ama size ulaşan önerilerin ortaya çıkmasında belirleyici olan ve sizin onları değerlendirmenize etki eden bazı mekanizmalar olmalı. Hayatın biraz derinliklerinde; piyasaların, kapitalizmin karmaşık işleyen mekanizmaları. Reklamla, tanıtımı iyi yapmakla, öyle basit yollarla açıklanamayacak, uzun yıllara yayılan, modalar, akımlar yaratan, genel anlamda bir “okur beğenisi” şekillendiren, bazı ilgiler ve ilgisizlikler ortaya çıkaran bir şey... Bu mutlaka dönemle ve yaygınlaşan dünya görüşleriyle ilişkili olsa gerek.

PINARIN BAŞINDA

Sonunda, yıllarca biriken notlarımı ve sorularımı topladığım küçük kağıtları çıkarıyorum. Zülfü Livaneli’yle Bodrum’daki evinde karşılıklı oturuyoruz. Telefonumdaki uygulamada ses kaydını açıp aramızdaki sehpa bırakıyorum. Livaneli, daha ben bir şey sormadan konuşmaya başlıyor.

Böylece, uzunca hazırlıklardan ve program takvimimizi belirledikten sonra, yoğun çalışma sürecine giriyoruz. Ne var ki, elimdeki kağıtta yazan birinci soru ile Livaneli’nin o sırada açıkladığı düşünceler bambaşka konular. “Sohbet” kavramı üzerine konuşuyor, yürüye yürüye konuşan, tartışan, o bölgede yaşamış ve sohbeti bir düşünme yöntemi olarak geliştirmiş düşünürlerden söz ediyor. Sokrates ve diğerlerinden, “akademi” sözcüğünün ortaya çıkışından. Daha ilk dakikalarda anlıyorum ki, bu söyleşi planladığım gibi ilerlemeyecek. Bütün notlarımı ve aklımdaki soruları bir kenara bırakıyorum. Bırakıyorum... Sözler çağıl çağıl aksın, taşları engelleri aşsın, düşünceler ışılsın.

Artık bu çalışmaya “nehir söyleşi” denmesinden rahatsız değilim; kitabın türüne sadece “söyleşi” denmesini önermekten, bunu yayıneviyle konuşmaktan vazgeçiyorum. Bir nehir gibi ilerleyen, bazı yerlerde coşup çağlayan, bazen de duru bir su gibi akan düşüncelerin zaman zaman kollara ayrılması, sonra bir kısmının toparlanıp tekrar ana nehre dönmesi ne güzel. Üstelik onca araziye suladığı,

“

Ne var ki, elimdeki kağıtta yazan birinci soru ile Livaneli’nin o sırada açıkladığı düşünceler bambaşka konular. “Sohbet” kavramı üzerine konuşuyor, yürüye yürüye konuşan, tartışan, o bölgede yaşamış ve sohbeti bir düşünme yöntemi olarak geliştirmiş düşünürlerden söz ediyor. Sokrates ve diğerlerinden, “akademi” sözcüğünün ortaya çıkışından. Daha ilk dakikalarda anlıyorum ki, bu söyleşi planladığım gibi ilerlemeyecek. Bütün notlarımı ve aklımdaki soruları bir kenara bırakıyorum.

Bu söyleşiyi, Livaneli'nin hayatını anlatmak için gerçekleştiriyoruz. "Zülfü Livaneli'nin gündelik hayatı" gibi veya "İnsan Livaneli" gibi yaklaşımları magazin alanındaki dostlara bırakıyoruz. Onlar da herhalde başka sanatçılara, başka yıldızlara yönelecektir. Biz, günümüzün ve geleceğin okurlarına, bir Livaneli Penceresi sunmaya çalışıyoruz.

onca farklı yere ulaştığı halde, sürekli katılan kaynaklarla, nehir gittikçe hızlanıyor, derinleşiyor.

Çoğu zaman yapıldığı gibi, biyografi ve otobiyografi alanındaki bir eksiği giderecek biçimde hazırlanıp adına "nehir söyleşi" denen bir kitap çalışması yürütmüyoruz. Livaneli'nin Penceresinden, bu kitap türüne bir katkıda bulunuyor diye kabul edilebileceği gibi, "nehir söyleşi" tanımına bir itiraz da sayılabilir.

PENCERENİN MANZARASI

Hazırladığım soruları ve notları kullanmadığım için asla "boşuna uğraşmışım" diye hissetmiyorum. Böyle bir çalışma için zaten bir iki yıllık hazırlık yetmez diye düşünüyorum. Veya bir hazırlığa gerek yok diye. Akışa katılıp zaman zaman kısaca araya giriyorum. Ama en başta belirlediğimiz prensip değişmiyor. Anlaştığımız çerçeveye aynı. Kitabın amacı aynı.

Bu söyleşiyi, Livaneli'nin hayatını anlatmak için gerçekleştiriyoruz. "Zülfü Livaneli'nin gündelik hayatı" gibi veya "İnsan Livaneli" gibi yaklaşımları magazin alanındaki dostlara bırakıyoruz. Onlar da herhalde başka sanatçılara, başka yıldızlara yönelecektir. Biz, günümüzün ve geleceğin okurlarına, bir Livaneli Penceresi sunmaya çalışıyoruz.

Bütün entelektüeller, bütün sanatçılar, düşünürler; hayatı gözlediğimiz ve dünyayı algıladığımız birer pencere değil midir? Dünyaya baktığımız açı, akıp giden hayatı algılayışımız, gördüklerimiz, duyduklarımız, hissedip anladıklarımız biraz da o pencereler sayesinde. Çok sayıda insan için "Livaneli Penceresi" diye bir gerçeklik zaten var. İşte bu pencerenin kanatlarını alabildiğine açmak, bir esinti oluşturmak istiyorum. Kendi merakımı gidermekten çok, tarihe not düşmek için, okurlar adına sorular soruyorum, dağılan kolları toparlayıp tekrar ana nehre yönlendirmeye çalışıyorum.

Livaneli'yi dinledikçe, zihnimde dönüp duran sorular çoğalıyor. Yenileri ortaya çıktıkça, sormak için fırsat beklediğim birçok sorudan vazgeçiyorum. Kabul ediyorum, bu kitap asla tamamlanmayacak. Belki ileride, yayınlandıktan sonraki yıllarda yeni bölümler, yeni sorular eklemek gerekecek.

AKIŞA KARŞI

1970'lerden 2020'li yıllara; köklü değişimlerin yaşandığı on yıllar boyunca, nasıl oluyor da bir sanatçı aralıksız biçimde kitlelerin ilgisini çekiyor? Zihnimdeki girdap içinde bastırdıklarım, ertelediklerim arasından bu soru sürekli öne çıkıyor. Livaneli nasıl oluyor da, öncekilere benzemeyen yapıtlarıyla tekrar tekrar dinleyiciden, okurdan onay alabiliyor? Neden 40 yıl önceki yapıtları, hiç de nostalji duygusu yaratmadan, insanların çeşitli güncel gelişmeleri algılamasına eşlik edebiliyor?

Kullanmadığım notların içinde de vardı bu soru. Ama böyle soruların doğrudan yöneltilmesinin pek anlamlı olmayacağını da fark ediyorum. Birkaç soru-cevapla açıklanabilecek bir durum değil ki. Öte yandan, başka bazı eksiklikler kabul edilebilirse de, böyle bir sorunun eksik kalmaması gerektiğini düşünüyorum.

Ve yayına hazırlama aşamasındaki gözden geçirmelerimiz sırasında görüyorum ki, boşuna kaygılanmışım. Bu sorunun yanıtı, tek tek soru-cevap düzeyinde değil ama kitabının bütününde ortaya çıkmış.

Dönemin hakkını vermek, ona uyum sağlamaktan çok direnmekle mümkün olabiliyor. Halka güvenmek, insanların en nitelikli yapıtların değerini anlayacağına inanmak, kitleselliğe sisteme uyumla ve modalara yönelmekle değil, herkesi ilgilendiren hayata dair yapıtların derinliğiyle ulaşmak, sanatın köklerine bağlı kalmak...

Hem savunduğu düşünceler, hem geliştirdiği sanat teknikleri, hem de yarattığı üsluplar yönünden, ortaya çıktığı günden beri Livaneli'nin yükselen dalgalara aykırı duruşu, uzun bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Aslında daha önemlisi, her zaman onun bu tavırını onaylayan insan sayısının büyük kitleler oluşturacak düzeyde olması. Bu konu, üzerinde kapsamlı biçimde çalışılmasını bekliyor.

Ama şu açık bir gerçek: Söyleşi boyunca bütün sorular ve düşünceler, bugünün ve geleceğin okurları için dile getirildi derken, her türlü okuru kastetmiyoruz. Böyle bir şey mümkün olmadığı gibi, gerekli de değil. Bu kitap, çağın hakkını ancak çağına direnerek verebileceğini düşünen sanatçıları onaylayan okurlar için hazırlandı. Kanıksadıkları görüşleri derleyip toplayıp düzgünce dile getiren yazarları değil, gerektiğinde kendilerini rahatsız edecek düşünceler üreten yazarları sevenler için. Bu da elbette bir seçim, bir tercih.

SELAM OLSUN

Livaneli'nin Penceresinden kitabının matbaadan yeni çıkan bir nüshasını alıp bakıyorum. Şefkatle, umutla. Hızlıca göz atarak sayfaları çeviriyorum. 386'ıncı sayfada duruyorum.

Düşünüyorum: Okurun kitabı seçmesi kadar, en az o kadar, kitap da okuru seçiyor. Söyledikleriyle, söylemedikleriyle, söyleyiş biçimiyle, yazarının genel tavrıyla... Belli kitaplar belli okurları çağırıyor. Bunu hissetmiş olmalıyım ki, Livaneli'nin sözlerinin heyecan yarattığı bir yerde, nehir akıp giderken, o sayfada kısaca araya girip Livaneli'ye şöyle demişim:

Keşke olabilseydi de, bu satırları okuyacak iyi insanlar, güzel, yiğit dostlar şu anda burada, sizden bu sözleri canlı biçimde duyabilseydi. Ama onlar hakkını vererek okuyacaktır. O büyük kitleyi, büyük insanlığı, umudumuzun kaynağı o insanları buradan selamlıyorum.

Söyleşi boyunca bütün sorular ve düşünceler, bugünün ve geleceğin okurları için dile getirildi derken, her türlü okuru kastetmiyoruz. Böyle bir şey mümkün olmadığı gibi, gerekli de değil. Bu kitap, çağın hakkını ancak çağına direnerek verebileceğini düşünen sanatçıları onaylayan okurlar için hazırlandı. Kanıksadıkları görüşleri derleyip toplayıp düzgünce dile getiren yazarları değil, gerektiğinde kendilerini rahatsız edecek düşünceler üreten yazarları sevenler için. Bu da elbette bir seçim, bir tercih.

Zülfü Livaneli'nin 'Huzursuzluk'u

Zülfü Livaneli 'Huzursuzluk'ta insanın iyilikle kötülük arasında her an seçim yapmak zorunda olduğunu hatırlatırken toplumsal sorunları, gündemden uzak insanlara anlatmayı dert ediniyor.

Adalet Çavdar

Zülfü Livaneli'nin romanları bugüne kadar 40'dan fazla dile çevrildi ve 30'dan fazla uluslararası ödül aldı. Livaneli düşüncelerinden ötürü 11 yıl sürgünde yaşadı, Harvard ve Princeton üniversitelerinde dersler verdi. Müzik eserleri senfoni orkestraları tarafından icra edildi. Bütün bunların yanı sıra politikaya atıldı, bir dönem milletvekilliği yaptı. Ürettiği her sanat eserinde Anadolu'nun hikâyelerindeki bolluğu ve bereketi kullandığı gibi, insana vicdanını hatırlatan da bir sanatçı Livaneli...

Huzursuzluk 2017 yılının Ocak ayında yayınlandı. Livaneli'nin "Coğrafya ve dönem kaderdir" cümlesinin üzerinden iki yıl geçti ve pek çok şey oldu. Türkiye gündeminin bitmez tükenmez hızına yetişmek çoğu zaman mümkün olmuyor lakin yıllardır göçmen/sığınmacı/mülteci meselesi bir şekilde sokakta, evde, okulda, televizyonda konuşuluyor.

Bugünlerde bu memlekete sığınan insanlara Livaneli'nin yukarıdaki cümlesinin ne kadar doğru ve gerçek olduğunu göstermiş olduk. Coğrafya ve dönem kaderdir, savaştan kaçsalar bile diğerleriyle savaşları bir ömür sürecek insanların, din kardeşi ya da sınır komşusu olmaları, yani bir şekilde coğrafya ve dönem itibarıyla hepimize kader yoldaşı olmaları hiçbir şey değiştirmiyor. Kim bilir belki de onların bugünlerinde kendi geleceğimizi görme korkusu yüzünden bu kadar kayıtsız, hatta düşmanca davranıyoruz Suriyeli sığınmacılara.

Huzursuzluk'un hikâyesine gelince: İstanbul'da kendince bir yaşamı olan gazeteci İbrahim, çocukluk arkadaşı Hüseyin'in Amerika'da öldürüldüğünü öğrenir. Bu haberin üzerine doğduğu memlekete, Mardin'e doğru yola çıkar. Hüseyin'i ve ölümünü araştırmaya başlar. Hüseyin'in Mardin'de açılan üniversitede Sağlık Bilimleri okuduğunu ve göçmen kampına yardıma gittiğini öğrenir. O sıralarda nişanlı olan Hüseyin, nişanlısından ayrılır ve göçmen kampında aşık olduğu Meleknaz'ı ve oğlunu evine getirir. Meleknaz'ın Ezidi olması Hüseyin'in ailesini ve etrafındakileri endişelendirir. Çünkü yaşadıkları kentte, yani Mardin'de IŞİD vardır. Meleknaz evden kaçır, hem IŞİD'ciler hem Hüseyin Meleknaz'ın peşine düşer. Hüseyin'e bu sevdadan vazgeçmesi defalarca söylenir. İbrahim bütün bu hikâyenin izini sürerken Meleknaz'ın arkadaşı Zilan'ı bulur. Zilan, Nergis ve Meleknaz esir düşmüş, satılmış ve tecavüze uğramışlardır. Kurtuluşları Ezidi olan ama olduğunu söylemeyen bir erkek sayesinde olur, bu adam kamplardan kızları satın alıp Şengal Dağı'nın eteklerine bırakır. Şengal'den Türkiye kamplarına gelmeleri ise oldukça zor olur. Hüseyin, Meleknaz'ı bulur ve onu bebeğiyle beraber İstanbul'a gönderir. Hüseyin de onların yanına gidecektir fakat IŞİD'ciler tarafından vurulur ve ardından ailesi onu Amerika'ya gönderir, orada İslam karşıtları ile karşı karşıya kalan Hüseyin öldürülür. Sonrasında İbrahim, Meleknaz'ı İstanbul'da bulur.

Huzursuzluk'un hikâyesine gelince: İstanbul'da kendince bir yaşamı olan gazeteci İbrahim, çocukluk arkadaşı Hüseyin'in Amerika'da öldürüldüğünü öğrenir. Bu haberin üzerine doğduğu memlekete, Mardin'e doğru yola çıkar. Hüseyin'i ve ölümünü araştırmaya başlar.

KÖTÜLÜĞÜN BAYAĞILAŞMAYA AÇIK DİLİNİ İFŞA ETTİ

Zülfü Livaneli Huzursuzluk romanında dilinin sıradanlığı konusunda eleştirildi. Fakat bu “sıradan”, edebi olmaktan uzak dili tesadüfen seçmemişti. Kötülüğü anlatmıştı ve bunu edebi bir dille yapmak istememişti. Aksine sosyal medyada her an karşımıza çıkan, bize her türlü kötülüğü olanca çıplaklığıyla sunan, kötülüğün bayağılığı ölçüsünde bayağılaşmaya açık olan o dili ifşa etti. Öte yandan acıyı da ağırlaştırmak istemiyordu. Bu yüzden acıyı anlatırken de herkesin kanıksayabileceği bir dil kullandı. Bütün bunlar yaşandı ve yaşanıyor demenin, bir yolu da aslında bu basit, anlaşılır, sade dil kullanımında.

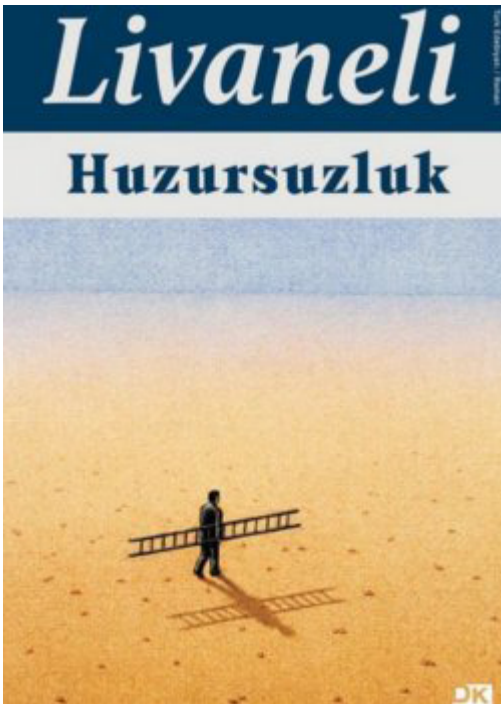
Okurun tembelliğini de dikkate alıyor Livaneli, Huzursuzluk romanında. Mardin ve çevresi hakkında ansiklopedik bilgiler veriyor. Romanın sınırları el verdiği ölçüde, hatta bazen o sınırları aşarak Ezidileri anlatıyor. Toplumsal ve gündelik sorunları, insanlara neler olduğunu gündemden uzak insanlara anlatmayı dert ediniyor.

Livaneli, romanda her kahramanına kendi dilini veriyor. Gazeteci İbrahim'in peşine düştüğü hikâyeden çıkan bütün kahramanlar kendi dilleri ile başlarına geleni anlatıyor. Olay akışının parçalarını birleştirmek okurun okuma iştahını arttırıyor.

Huzursuzluk, Türkiyeli okurun fiziksel olarak yakın hatta iç içe olduğu bir coğrafya ile arasındaki zihinsel, hayal edilmiş mesafeyi ortadan kaldırmayı amaçlayan bir kitaptı ve bunu büyük ölçüde başardı. Adının Huzursuzluk olması, okurunu yalnız vicdaniyle yüzleşmek zorunda bırakmasından değil, aynı zamanda o hayal edilmiş mesafeyi ortadan kaldırarak, “bir dur bakalım, sen nerede yaşıyorsun, hatta kimlerdensin?” diye sormasından kaynaklanıyor.

İnsanın iyilikle kötülük arasında her an seçim yapmak zorunda olduğunu hatırlatıyor Huzursuzluk, bu yüzden huzursuz edici. İçine doğduğunuz aileyi, dili, dini, ırkı, coğrafyayı seçme şansınız olmadığı gibi oradan ne kadar uzağa gidersek gidelim bizi takip edeceğini ima ediyor.

Huzursuzluk bitmemiş bir acıyı ve onu anlamlandırmayı bir türlü beceremeyenlerin düşür oldukları cehaletin halet-i ruhiyesi. Dramatik akışında ajitasyona yer vermeyen bir eser. Bir fanatizmi ve onun doğurduğu şiddeti anlatıyor.

Huzursuzluk, Zülfü Livaneli, 160 syf., Doğan Kitap, 2017.

Livaneli'nin güneşli günlere açılan penceresinden

Doğan Kitap'tan yayınlanan, Zafer Köse'nin en efendisinden trafiğiyle ve uçsuz bucaksız cevaplara yol açan, fırsat veren sorularıyla ferahlaşan değerli düşünce-felsefe kitabı 'Livaneli'nin Penceresinden', ülkemizin, bu toprakların talihini, talihsizliğini ayrıntılarla ortaya seriyor.

Günlerdir düşünüyorum, Zülfü Livaneli 'Sevdalım Hayat' konser – anlatı projesi, neden izdiham, izdiham! Her kentte, her performansta “güzel şeyler” oluyor; insanlar toplanıyor, koro oluyor, hep birlikte gülümsüyor ya da gözyaşı döküyor, geçmişi hatırlıyor, düşünüyor ve neşelenip muazzam duygularla ayrılıyor 3,5 saatin ardından, zorlukla bilet bulduğu şölen alanından. Aslında konserden, canlı şarkı dinlemekten, melodilere eşlik etmekten öte bir durum yaşanıyor. Tabii ki yarım asrın şarkılarına hasret var, tabii ki Livaneli'yi sahnede görme isteği var. Romanlarıyla, ürettiği bestelerle ülkenin en sevilen ve ilgi gören sanat adamlarından biri

Nebil Özgentürk

Livaneli'yi... Ki önceki yıllarda da kalabalık konserler yapan, meydanları dolduran, milyonu bulan dev sahne gösterileri tarihe kazınan bir sanat insanı evet.

Ama... Livaneli'nin toplamda en fazla 4 şarkı söylediği bir sahne olayı, neden böylesine görkemli gelip geçiyor? Bence, birbirinden özel ve insani 20 hikaye, hatıra ve düşünce aktardığı 'Sevdalım Hayat' sahne projesinin ayrıntılarla dolu bir tılsımı var. -ülkenin her bir köşesinden yoğun talep almaya devam ediyor Sevdalım Hayat, 10 şehir ve salon diye yola çıkıldı, 40'a 50'ye gidiyor- Öyle ki tam yerinde ve zamanında başlayan bu Türkiye projesinde kalplere yansıyan, izleyici kalabalıklarının aklına kazınan şudur; Livaneli'nin bestesi kadar, şarkı sözlerindeki fikir ve düşünce ırmağı... 20 yıldan fazla emek vererek kaleme aldığı köşe yazılarındaki birleştirici, akıcı üslup ve yaydığı umut iklimi... Roman satırlarından süzülen ülke dramaları... Senaryolarından yansıyan tarihsel hatırlatmalar... Ve elbette yıllar boyu verdiği konferans-söyleşilerinin dinleyiciler üzerindeki etkisi, hafızalara kazınan sorular ve analiz deryası var. Yani, 'Sevdalım Hayat'a olan ilgi konserden öte, eğlenceden gayrı bambaşka bir beklentinin de yansıması... O kalabalıklar, Zülfü Livaneli'nin, yıllar içinde biriktirdiği ve damıta damıta akıttığı düşünce zihin dünyasını da iştikten büyük keyif alıyor, işitecek olmanın heyecanını yaşıyor. Livaneli ustada da bir kez daha paylaşma heyecanı var. Tanıdığı, tanımadığı milyonlara, sevenlerine sunduğu düşünceler, fikirler, gözyaşları, anılar, ülke tarihinden parçalar, hatta bugüne, geleceğe dair analizler var o sahne olayında çünkü...

'Livaneli'nin penceresinden bir dünya' var kısacası. Livaneli'nin dünyasından hayata kalanlar bir de... İşte, Livaneli'nin Penceresi'nden -Batı'nın Kibri ile Doğu'nun Cehli Arasında kitabı, Livaneli'nin şu ana kadar özetini yaptığım dünyasını kayda alıyor, hayata bırakıyor, yazılı bir belgeye dönüştürüyor, bize "başucu eseri" olarak armağan ediliyor. Benim can dostum, ağabeyim Zülfü Livaneli'nin bilge kişiliğini de ortaya seriyor Livaneli'nin Penceresinden.

LİVANELİ KUŞAKTAN KUŞAĞA ALDIKLARINI KUŞAKTAN KUŞAĞA AKTARIYOR

Doğan Kitap'tan yayınlanan, Zafer Köse'nin en efendisinden trafiğiyle ve uçsuz bucaksız cevaplara yol açan, fırsat veren sorularıyla ferahlaşan bu değerli düşünce-felsefe kitabı, ülkemizin, bu toprakların talihini, talihsizliğini de ayrıntılarla ortaya seriyor. Böylesine kapsamlı, düşüncelerle örülü kitap, Livaneli'ye yaklaşıyor, Zülfü Livaneli de deyim yerindeyse en yakışıklısından fikirler bırakıyor, kuşaktan kuşağa aldıklarını, kuşaktan kuşağa, kulaktan kulağa aktarıyor.

'Livaneli'nin penceresinden bir dünya' var kısacası. Livaneli'nin dünyasından hayata kalanlar bir de... İşte, Livaneli'nin Penceresi'nden -Batı'nın Kibri ile Doğu'nun Cehli Arasında kitabı, Livaneli'nin şu ana kadar özetini yaptığım dünyasını kayda alıyor, hayata bırakıyor, yazılı bir belgeye dönüştürüyor, bize "başucu eseri" olarak armağan ediliyor. Benim can dostum, ağabeyim Zülfü Livaneli'nin bilge kişiliğini de ortaya seriyor Livaneli'nin Penceresinden.

Gazi Mahallesi'nde direnerek sakin olmayı öneren, Gezi'de yürüyen, özgürlüğü koruya dönüştüren, ölüm oruçları ve açlık grevlerinde ağabey, Silivri Cezaevi önünde mağdurlar için nöbetçi, UNESCO'dan elçi İstanbul'dan vekil... Ama 1500 yıllık Sur yıkılırken, yakılırken, kül olurken ülkenin dört bir yanında tarihten kalanlar heba edilirken elçisi olduğu kurumun, UNESCO yönetiminin tavırsızlığına pes deyip istifacı olan adamdır...

KENDİSİNİ KİTAPLARIN IŞIĞINA BIRAKAN ADAM

Zülfü Livaneli, 14'ünden 74'üne, ömrünün ağırlıklı zamanını okumak, yazmak, öğretmek, üretmek ve hayata katmakla geçiren adamdır. Arta kalan vakitlerinde dostlarına gülümseyen, dost biriktiren, dostluk yapan adamdır. Evet evet, çocuk sayılacak yaşlarda, uykularından, müfredat derslerinden kaçıp, gece lambası ışığında kendisini kitapların ışığına bırakan adamdır (ki babasının “artık uyumalısın” sitemlerinden gizlendiği anlarda!). Radyolara giremeyen Alevi türkülerini kulağımıza aktaran adamdır. Dışarı çıkamayan hapislane ezgilerini derleyen, mırıldananların mahpushanelere tıkdığı ağıtlar yakan adamdır. Ülkenin yarım asırlık tarihine, her haline tanıklık eden adamdır. Kimi zaman umutlar saçarak, kimi zaman acılardan bir türkü tutturarak, kimi zaman bir nehir gibi akıp giderek, bazen duvarları yıkalım diyerek, bazen kan çiçeklerini hatırlatarak... Bizi de tanık olmaya davet eden adamdır.

Doğaya, barışa, töreye, otoriteye, ihanete sözü olan, zalimleri, tahtları, şahları diline dolayan, özgürlüğe yelken açan, yiğitlere, devrimcilere, şehitlere gözyaşı dökten... Askeri darbelerden çok acı çekmiş, çok darp görmüş, çok harp görmüş ülkemizde 27 Mayıs 1960 darbesini de muhtıraları ve cuntaları da dijital darbeleri de kısacası her türden askeri cuntayı, ülkede olan biten şiddeti ruhu hırpalanarak hisseden adamdır. Madımak'ı da Gezi'yi de Dersim'i de dert edinen. Mevlâna için de Gazi Mustafa Kemal Atatürk için de Nâzım için de “Darağacında Üç Fidan” için de Hrant için de kayda giren adamdır.

Gazi Mahallesi'nde direnerek sakin olmayı öneren, Gezi'de yürüyen, özgürlüğü koruya dönüştüren, ölüm oruçları ve açlık grevlerinde ağabey, Silivri Cezaevi önünde mağdurlar için nöbetçi, UNESCO'dan elçi İstanbul'dan vekil... Ama 1500 yıllık Sur yıkılırken, yakılırken, kül olurken ülkenin dört bir yanında tarihten kalanlar heba edilirken elçisi olduğu kurumun, UNESCO yönetiminin tavırsızlığına pes deyip istifacı olan adamdır...

Ve.. Ülkede yaşanan onca acı ve karanlığa rağmen umuttan yana olan bir düşünce adamıdır. Bunca tanıklık, onca birikim, pek çok an... Hülâsa, pek çok nedenle Livaneli'nin penceresinden neler görüldüğü büyük önem kazanıyor.

'İYİLEŞECEĞİZ'

“Anadolu kültürünün ağır biçimde yara aldığını söylemek zorundayız. Elbette iyileşecek bu yaralar, iyileşecegiz.” Kitaptaki Livaneli sözlerinden biri. Hem felaketi hatırlatıyor, hem de umut veriyor okuduğunuz gibi... Bu ve benzeri yüzlerce analiz var. Asırlık, yarım asırlık meselelerimizi hatırlatırken tedavi de öneriyor birikimlerini aktararak, “Karanlığın sonu bir ulu şafak”

diyerek... Şu sınırlı imkanlar içinde 500 sayfaya yakın düşünceleri uzunca anlatmaya tabii ki imkan yok ama 'pencereden gökyüzüne bırakılan birkaç ipucu verelim: Neden Hacıbektaş'ta cezaevi kapandı ve yok? Mustafa Kemal'in düşünce okyanusu, Doğu-Batı ikilemi arasında sıkışıp kalmış olmanın biçare halleri... Türkçemiz neden ağlıyor? Basınımızın pespaye zamanlarına dair... Kendi dilimizi nasıl kestik? Düşünce adamlarını nasıl heba ettik? Aydın-entelektüel farkı! Hayatın her alanında; Arabeskleşme! Demokrasiye ve faşizme dair... Ve daha yüzlerce başucu satırı, başucu sayfası gökyüzüne... Ne demişti yıllar önce Livaneli? "Gökyüzü herkesindir!"

Yazıyı, Livaneli'nin Penceresi'nden Livaneli'nin iki muhteşem tespitiyle noktalayalım;"

"Eskiden entelektüel dediğimiz kişi düşünceleriyle kendi başını belaya sokardı. Şimdi iktidarın yanında saf tutarak halkın başını belaya sokuyor."

'PESPAYELİKLERİ POPÜLİST BİÇİMDE YANSITIP HALK DEĞERİ DİYE İLERİ SÜRÜYÖRLER'

"En çok tahrip edilen kavramlardan biri, "halk insanı." Bir politikacıyı "halk adamı" diye överken, bir sanatçı hakkında da öyle derken, dikkat et bak, hangi özellikleri olumluyorlar? Özensiz giyinmek, kaba konuşmak, saygısızlığa varan tavırlar takınmak... Bunlar mı halk değerleri? Mustafa Kemal, biliyorsun, özel bavullar taşırdı yanında. Ahşap, yüksek, bir kişinin taşıması zor; içinde her zaman törenlerde, akşam yemeklerinde giymeye hazır giysiler bulundururdu. Ömrünün önemli bir kısmı cephelerde geçmiş bir adam olduğu halde, gerektiğinde, çok kısa sürede şık biçimde hazırlanıp ortaya çıkmıştır.

Fraklı düşünceler savunan, farklı özellikte diğer değerli insanlar da öyle. Marx'ı düşün. Nazım Hikmet, Deniz Gezmiş ve arkadaşları, bunlar halkın içinden insanlar değil mi? Elbette koşulların, mücadelelerin getirdiği zorluklar yaşadılar, ama her zaman estetik kaygılarla hareket ettiler. Güzellik diye bir mesele hep vardı hayatlarında. 'Güzellik' tanımında ve ya estetik değerler konusunda farklı düşünmekten de kaynaklanmıyor sorun. Hani, bir şeyi güzel yapmaya çalışıp yapamıyorlar diye eleştirim yok. Zaten güzel yapmaya çalışmıyorlar ki hiçbir şeyi. Müzikte, yemekte, giyimde güzelliğin önemszenmesini küçümsemeye çalışıyorlar. Pespayelikleri, çirkinlikleri, düşün düzeyli her şeyi popülist biçimde yansıtıp halk değeri diye ileri sürüyorlar. Bir de utanmadan, estetik duyarlıkları tavrı alanları elitist olmakla itham ediyorlar."

'Livaneli'nin Penceresi'nden atlamak

Zafer Köse'nin her şeye rağmen varlığını sürdüren "insan"ı arayan Zülfü Livaneli ile yaptığı söyleşi Livaneli'nin Penceresinden, Türkiye toplumunun manzarasını ortaya çıkarıyor. Kitap, Livaneli'nin penceresinden istediğiniz gibi girip çıkabileceğiniz bir dünya sunuyor.

Melda Onur

Ağlamaya başladım. Neden? Nedeni hayatımın hemen her kesitinde olmuş, satırlarını, notalarını, kitaplarını, senaryolarını, filmlerini bize ayna yapmış bir sanatçının yeteri kadar farkına varamadığımı hissetmekti. Daha iyi tanımlanabilir belki. Ama hissettiğim, hissettikçe ağladığım buydu.

Almanya'dan dönüyordum. 2017 Nisan ayı idi. Ne müzikler var diye THY'nin arşivini tararken, 'Livaneli 50. Yıl Bir Kuşaktan Bir Kuşağa' isimli albümü gördüm. Albüm daha yeni çıkmış sayılabilirdi. Parçaların bazılarını çeşitli ortamlarda "Bakalım kim nasıl söylemiş?" diye dinlemiştim. Ama CD'yi baştan sona dinlemediğim. Yalnızca sevdiğiniz şarkıları tekrar tekrar dinler, kimisini yıldız yapar, kimisini köşede unutursunuz ya, biraz öyle hissetmiştim. Dinlerken bazı şarkıları ezbere bildiğimi, bazılarını sanki hiç duymadığımı fark ettim. Sonra söz yazarlarını kontrol ettim tek tek. Aralarında ünlü şairlerin sözleri olanları ayırdım. Livaneli'nin yazdıklarına baktım. Ne kadar hasret, ne kadar deniz, gemi... Uzaklıkta yakınlık...

Bir kenti böylece bırakıp gitmek
İçinde bin kaygı bin bir soruyla

Bu dizeleri defalarca dinlemiştim. Livaneli dışında da pek çok sanatçıdan. Ama hiç "gitmek zorunda kalmak" şarkısı olarak düşünmemiştim. Almanya'dan ayrılırken birçok dostu bırakmıştım geride, Türkiye'den kaçmak, gitmek zorunda kalmış. Bir kenti böylece bırakıp gitmişlerdi, içlerinde bin kaygı bin bir soruyla. Ağlamaya başladım. Neden? Nedeni hayatımın hemen her kesitinde olmuş, satırlarını, notalarını, kitaplarını, senaryolarını, filmlerini bize ayna yapmış bir sanatçının yeteri kadar farkına varamadığımı hissetmekti. Daha iyi tanımlanabilir belki. Ama hissettiğim, hissettikçe ağladığım buydu. Sevdiğinin mektubunu aldığı anda "tırmalamış ak kâğıdı" diyecek kadar pürüzsüz, neşeli. Ben Livaneli'ye satır satır, nota nota, kare kare dokunamadığıma ağladım o gün.

Okurken Livaneli'nin şiirleriyle, besteleriyle, kitaplarıyla, filmleriyle harmanlayacağınız 18 bölümlü bir eser Livaneli'nin Penceresinden. Zafer Köse'nin Livaneli ile yaptığı nehir söyleşi... Siz isterseniz ona 18 şarkılık bir CD, ister 18 kısa film deyin. Livaneli'nin Penceresi'nden istediğiniz gibi girip çıkabileceğiniz bir dünya.

KİTAPTAN AÇILAN PENCEREDEN ATLAMAK

Bir kitabı aldığımda ilk baktığım yer 'Dizin'i dir. 'Dizin'i olmayan kitap bana eksik gelir. Kitapları alıp bir çırpıda su gibi okuyarlardan değilim. Takıldığım bir kelime, bir isim, bir tarih, bir olay varsa artık odaklanamam. Oradan açılan pencereden atlamam gerekir. Bazen kısa sürede döner, bazen de kaybolurum. Bu nedenle çok uzun sürer kitapları bitirmem. Bitirdiğimde, o arada başka kitaplara başlamış, birkaç makale okumuş, kullanmalık

“

... Tıpkı o çok az dinlediğimiz ama anı yakaladığında sizi sarıp sarmalayan şarkılar gibi. Tıpkı söylendiğinde ya da yazıldığında gelecekte bugüne uğramış cümleler, satırlar gibi. En azından Darwin'den beri biliyoruz bu gerçeği. Evrim Teorisi'nin bilimle teşekkül etmiş merkez çekirdeğini kültürle, sanatla, ideolojiyle kabuklandırmak ve ekolojik döngünün kaotik uyumuna sokmak... Bu cümle ilk anda algıma üşüşenlerin kabaca çizimi.

bilgileri ajandamda uygun tarihlere ya da konu başlıklarına not etmiş halde, kendimce donanmış olurum. Akıp giden günlerimiz gibidir bana kitap okumak. Bir geriye dönerek, bir ileriye bakarak, bazen de sadece anı yaşayarak, sağa sola bakarak. Tekdüze değil...

Eğer dizin varsa, doğrudan dizin üzerinden giderim kitabı okumaya. Beni en çok çekenlere bakarım önce, tek tek sayfalarını okurum. Tıpkı Livaneli'nin 50 yılımıza serpiştirdiği şarkılarını dinlemek gibi.

Livaneli'nin Penceresinden, adı üzerinde, benim gibi bir kitabın koridorundaki pencerelerden hemen atmaya gönüllü okurlar için yazılmış gibi. Bakıyorum en sevgililere... Darwin, Charles s.329. Ortaya çıkmayan ama dipten toplumu sürükleyen devrimcileri, “gizli kahramanları” anlatıyor.

‘DARWIN’DEN BERİ BİLİYORUZ BU GERÇEĞİ’

“Ve onların ortaya çıkamayışı, hiçbir işe yaramadıkları anlamına gelmez... biyolojik evrim mantığı, en azından kısmen, burada da geçerli. Tür içinde çeşitlilik olmasaydı, koşullar değişince niteliksel değişim de meydana gelmezdi. En azından Darwin'den beri biliyoruz bu gerçeği... Demek istiyorum ki bu dönemde yaygınlaşmayan, karşılık bulamayan devrimci ve sanatçı niteliklerin varlığını sürdürmesi önemli. Tek tek, dağınık, yalnızlık içinde de olsa, öyle insanların yaşaması bir umuttur. Bir gün çevresel ve kültürel koşullar değişince, onların varlığı sayesinde yeni olanaklar filizlenecektir, toplumsal dönüşümler gerçekleşecektir...”

Tıpkı o çok az dinlediğimiz ama anı yakaladığında sizi sarıp sarmalayan şarkılar gibi. Tıpkı söylendiğinde ya da yazıldığında gelecekte bugüne uğramış cümleler, satırlar gibi. En azından Darwin'den beri biliyoruz bu gerçeği. Evrim Teorisi'nin bilimle teşekkül etmiş merkez çekirdeğini kültürle, sanatla, ideolojiyle kabuklandırmak ve ekolojik döngünün kaotik uyumuna sokmak... Bu cümle ilk anda algıma üşüşenlerin kabaca çizimi.

Bakayım şöyle Dizin'de aşağılara, Voltaire de burada, s.47'de var mesela:

“Voltaire'in Candide kitabında, dünyanın sırrını arayan kahramanın yolu o dönemin İstanbul'una düşer ve her yerde tekrarladığı soruyu yaşlı bir dervişe sorar: “Dünyanın sırrı ve anlamı nedir, iyilik kötülük nedir, Tanrı nedir?” Derviş ona “Bahçemizi ekip biçmeli!” diye cevap verir.”

Gezi Direniş'i'nin hemen ertesinde, Yedikule Bostanları Dayanışması'na sebep, bir bostancı kadının çığılıydı. Bostanını tarumar eden kepeenin önünde marullarını kurtarmaya çalışıyordu. Yüksek lisansını Osmanlı Bostanları üzerine yapmış olan Makedonyalı dayanışmacımız Aleksandar Sopov, Candide'in hayatının anlamını bulduğu bostanların, yüksek ihtimalle Yedikule Bostanları olduğunu söylemişti bir kez.

Kafanızı ekolojiye yormuşsanız biraz, size her şey onu hatırlatır. Mesela "Sevdalım Hayat":

"Sağ olsun uçan kuşlar, çiçeğe durmuş ağaç..."

"Çiçeğe durmak" ne güzel iki kelime ya! Defalarca tekrarlasam doyamam. Halaya durmak gibi değil ama aynı sevinç var içinde. Hayat var işte.

Hayatımı editörlük yaparak kazandığım yıllarda üzüm bağları, organik, sürdürülebilir ve biyodinamik şaraplarla ilgili bir yazı çevirmiştim. Üzümün rekoltesini artırmak için suni gübre kullanan, kullandıkça kocaman kocaman sulu ve sağlıklı üzümlere kavuştuğunu zanneden bir üretici "Daha sonra bağımın üzerinde kuşların uçmadığını, arıların artık üzümlere eskisi gibi yanaşmadığını fark ettim. Üzümler çok güzel görünüyordu ama bağda başka yaşam kalmamıştı" diyordu.

Buraya nasıl geldin demeyin. Gelirim ben, atladım bir kere Livaneli'nin Penceresi'nden. Ama Dizin var, geri dönmem çok kolay. Yine de ben bu kitabı uzun sürede bitireceğim, öyle görünüyor. Pencereleden atlayıp kaybolacağım. Belki de kitabın "gizli kahramanlarını" kaçıracam. Ve bir gün yine bir seyahatte en baştan başlayarak keşfederken onları, yine ağlayacağım.

'SEVDALIM HAYAT' ESKİ GÜNLERİMİZİ GETİRMİŞTİ

Bugün "organik" diye pahalı poşetlere giren eski güzel günlerimizi getirmişti bize "Sevdalım Hayat" Akasya kokan gece-leri, çocuk gibi öperek yediğimiz ekmeği, kana kana içtiğimiz suyu.

Buraya nasıl geldin demeyin. Gelirim ben, atladım bir kere Livaneli'nin Penceresi'nden. Ama Dizin var, geri dönmem çok kolay. Yine de ben bu kitabı uzun sürede bitireceğim, öyle görünüyor. Pencereleden atlayıp kaybolacağım. Belki de kitabın "gizli kahramanlarını" kaçıracam. Ve bir gün yine bir seyahatte en baştan başlayarak keşfederken onları, yine ağlayacağım.

"Charlie Chaplin'in bazı filmleri, klasikleşmiş bazı filmler istisna oluşturuyor. Genellikle, 10-20 yıl önceki bir film, izleyiciye artık eskide kalmış bir anlatı hissi veriyor. Okur, romanı okuduğu günün imgelemiyle kavriyor. Zaten bu nedenle bazı romanlar tekrar tekrar filme çekiliyor. İlk çekildikten yirmi yıl sonra bir kere daha, otuz yıl sonra bir daha filme çekilen romanlar oluyor."

Kendimce okurken bu paragrafı not etmiştim. Buraya yakıştı.

Yerelden evrensele saniye hızında bana seyahat ettiren bir şairin, bestecinin, yazarın, yönetmenin Anadolu'dan doğan deresinin Avrupa'nın nehirleri, okyanuslar, dünyanın tüm denizleri, gölleri ile buluşup yeniden Anadolu'ya ulaşmasının iklimini yaşamak isterim ben. Livaneli'nin Penceresinden, tam da öyle bir kitap. Mesela San Marco Meydanı'ndaki fotoğraflarımda Quadriga Atları'nı arayacağım; bir Polymath'lar Arşivi açacağım kendime; Şartröz tadacağım tam o sayfaya geldiğimde; Bodrum'daki Kral Mauseleous'un Mezarı'ndan yıllar önce Selçuk'ta, mitoloji, Hıristiyanlık ve İslam'ı bir kareye sığdırdığım Ayasuluk Tepesi, İsa Bey Camii ve Artemis Tapınağı fotoğrafı gelecek gözümün önüne. Sonra aklım kaçacak, antik kentin pamuklara sarılarak sarmaladığı Roma'ya doğru. Niye Sultanahmet değil de Roma diye canım acıyacak bir yerlerde.

Sayfa 194-195'te ise atlayacağım pencerenin aşağısı çok derin. Biraz oyalanacağım oralarda. Tekrar tekrar izlemem gereken sahneler var. İsim uzun. Siz başlayın bir an önce okumaya Livaneli'nin Penceresinden/ Batı'nın Kibri ile Doğu'nun Cehli Arasında nehir söyleşisini, ama Livaneli'nin müziği de eşlik etsin size.

Batı-Doğu Divanı tadında... Beni ararsanız, hala yaşayan geçmişeyim.

‘Livaneli’nin Penceresi’ndeki ışıkla yeşermek

Zafer Köse’nin Zülfü Livaneli ile yaptığı söyleşi ‘Livaneli’nin Penceresinden’, edebiyattan, sinemaya, politikadan, Türkiye’nin yakın tarihine pek çok şeyden söz ediyor. Söyleşi, bu kavramları günümüzle de kıyaslayarak, bir sosyal gözlem yapıyor ve Türkiye’nin değişim dönüşüm hikâyesini anlatıyor.

Büşra Sanay

“Kitapta hepimizi ilgilendiren konular hakkında konuşuyor Livaneli. Çoğu insan onunla konuşmak ister. Bana sorarsanız onunla konuşmak, onu dinlemek derya denizdir. Aydınlatır. Hissedersiniz. Herkes elbette onunla konuşma olanağını yaşayamayabilir. Tam olarak bu kitap, Livaneli ile konuşmak isteyen kişilerin okumasını istediğim bir kitap. Ne demek istediğimi her satırda daha iyi anlayacaksınız.”

Kelimelerin cümlelere dönüştüğü, düşüncenin hayalle kavrulduğu, hissedilenin notayla şekillendiği ve tüm bunların harmanıya ortaya koyduğu eserleriyle Zülfü Livaneli, yarım yüzyılın da hafızası demek. Ülke tarihine sanatıyla, bilimiyle damga vurmuş insanları da olan Livaneli, onlarla olan yaşanmışlıklarını anlatırken bile kişi kendine kaydeder dinlediklerini ve bu, ister istemez olur. Size ait değildir anlatılanlar ama sizden gibidir artık. Neredeyse hiçbir yerde yazmayan bu anlatıları ise hem Zülfü Livaneli’yi hem de bazı şeyleri çok da dolaylı olmadan anlamamıza sebep de olur. Belki de parçaları birleştirmenin mutluluğuyla ortaya çıkandan gelen hazzı yaşamak güzeldir.

Edebiyatına baktığımızda her çıkan kitabından önce, konusuna dair yaptığı uzun araştırmaları, kitabın kurgu ve karakterleriyle okuyucuya öyle işler ki siz de bir karaktersinizdir artık. Kitapta karakteri ya da o an olan olayı anlatırken andığı müzik parçaları benim de uzun zamandır dinlediğim eserler olmuştur. Hoşuma da gidiyor açıkçası. Mesela klasik müzik listeme, bilmediğim ve dinlediğimde keyif aldığım birini eklemek. Ya da bildiğimi düşündüğüm bir hikâyenin aslında öyle olmadığını öğrenmek. Ya da göç yolunda neler yaşandığının perde arkası, diyaloglar. Hem bakış açısı ekliyor hem de perdelerimi tülleştiriyor... Salt hikâyeyi anlatmaktan ziyade, öğretici bir yönü vardır eserlerinde.

Sevgili Zafer Köse’nin Zülfü Livaneli ile yaptığı Livaneli’nin Penceresinden / Batının Kibri ile Doğu’nun Cehli Arasında nehir söyleşi kitabında Livaneli, çok özel cümleler ve düşünceler paylaşıyor okuyucuya. Edebiyattan, sinemaya, politikadan, Türkiye’nin yakın tarihine, İstanbul’a, roman yazarının bakış açısına, müziklerine kadar, yaşantısından, bildiklerinden, gördüklerinden, okuduklarından, düşünüşüne etki eden pek çok şeyden söz ediyor. Ve bunları da günümüzle kıyaslayarak, bir sosyal gözlem yaparak, Türkiye’nin değişim dönüşüm hikâyesini de anlatıyor. Okuyucu Livaneli’nin Penceresinden bakarak yıllar öncesini ve sonrasını net bir fotoğrafla zihninde çizebiliyor.

İlerleyen zamana rağmen geriye giden dünyanın vahametini de öyle vurucu anlatıyor. Çünkü dünya teknik olarak ilerlerken, vicdan ve merhamet noktasında ya geriledi ya da aynı noktada. İnsanın hayata ve kendine dair geliştirdiği fikirlerdeki derinsizlik, ortaya bir fikir atmadan önce kendini geliştirmesindeki özensizlik diz boyu.

“

Livaneli’nin Penceresinden / Batının Kibri ile Doğu’nun Cehli Arasında nehir söyleşi kitabında Livaneli, çok özel cümleler ve düşünceler paylaşıyor okuyucuya. Edebiyattan, sinemaya, politikadan, Türkiye’nin yakın tarihine, İstanbul’a, roman yazarının bakış açısına, müziklerine kadar, yaşantısından, bildiklerinden, gördüklerinden, okuduklarından, düşünüşüne etki eden pek çok şeyden söz ediyor. Ve bunları da günümüzle kıyaslayarak, bir sosyal gözlem yaparak, Türkiye’nin değişim dönüşüm hikâyesini de anlatıyor.

Geçen gün artık sorguladığımız şey “neden herkeste silah var?” sorusu oldu. Çok basit bir soruydu bu. Ama verilen hiçbir yanıtın beni tatmin edemeyeceği bir soru. Eskiden toplumu koruyan değerlerden söz edilen söyleşide, artık bunların kıymetini yitirdiğini ve arada sallanıp durduğumuz söyleniyor. Bütün bunları okurken, bizden çok sonra da bu dünyaya çocukların geleceğini düşününce insanın içi sızlıyor, şimdiden durum içinden çıkılmaz bir durumdayken.

ARTIK KARTPOSTALLAR BİLE KALMAYACAK

Livaneli'nin, kültürel sorunların kökenine dair yorumları dikkat çekici ve düşündürücü. Özellikle kent ve hatırlamak üzerine söyledikleri: “Hafızamızı ne kadar zorlarsak zorlayalım İstanbul'un eskiden ne olduğunu hatırlayamayacağız. Deneyimlerimizi, tarihimizi, anılarımızı yok ederek her birimizi birer nostalji avcısına dönüştürüyorlar.” Kesinlikle! Hangimizin okuduğu okul yıkılmadı ve yerine başka bir şey yapılmadı? Ya da hangimizin çocukken oyun oynadığı yer, büyüdüğünde bıraktığı yer? Bu cümleleri okurken, biliyorum ki zihninizden sizin de benzer şeyler geçecektir. Acı ama gerçek olan da ortada. “Kartpostallara bakıp duruyoruz” derken Livaneli, ben de artık kartpostallar bile kalmayacak böyle giderse demek isterim.

“Yazılan mekânsız yazılar, romanlar belki bildiğimiz kentin, gerçekliğin yok olmasındandır.”

'TOPLUMUN DNA'SI BOZULDU'

Romanlarında da insanı, gerçeği, acıyı, kanaatsizliği, düzenbazlığı, iyiliği yani insana dair her şeyi ona dokunarak anlatan Zülfü Livaneli, nehir söyleşide toplum sosyolojisine dair “Bir toplumun DNA'sı bozuldu” diyor. Net. Ama eğer başımızı sosyal medyadaki beğenilmek kaygısından kaldırabilirsek görebiliriz ki bahsettiğim şey de belki o bozukluk zincirini oluşturan sağlam bir halkadır. Her gün haberlerde verilen aile katliamları, kadın, çocuk cinayetleri ve tecavüzleri zaman geçtikçe artıyor ya da hepten canileşiyor. Eskiden tek sayfa olan 3. sayfa haberleri şimdi haber bültenlerinin sıralamasının neredeyse tamamını oluşturuyor. Geçen gün artık sorguladığımız şey “neden herkeste silah var?” sorusu oldu. Çok basit bir soruydu bu. Ama verilen hiçbir yanıtın beni tatmin edemeyeceği bir soru. Eskiden toplumu koruyan değerlerden söz edilen söyleşide, artık bunların kıymetini yitirdiğini ve arada sallanıp durduğumuz söyleniyor. Bütün bunları okurken, bizden çok sonra da bu dünyaya çocukların geleceğini düşününce insanın içi sızlıyor, şimdiden durum içinden çıkılmaz bir durumdayken.

Zülfü Livaneli, “Aydınlanma çağlarının ürünüydük bizler” derken, içimden geçen şey keşke ben de o çağların ürünü olsaydım oluyor. Çünkü hakikaten artık insanlar bilgilerini paylaşmıyor, kullanabileceği bir yer olduğunda tek ürettiği ya da bildiği şey, o paylaşacağı bilgidan başkası olamazmış gibi söylemiyor. Edebiyattan felsefeye, müzikten resme geniş bir yelpazeden, bunlar hakkında bilmek ve fikir sahibi olmaktan bahsederken Zülfü Livaneli, benim denk geldiğim düşünmeyi yok sayan ezberci eğitimin sonucu, ne çok çocuk o yelpazenin yanından bile geçemedi kim bilir! Bizimkisi bir yok ediliş hikâyesi belki de!

Bir düşüncenin getirdiği duygunun müziğe mi, romana mı, filme mi aktarılacağı, hangi durumda bunun hangisine uygun olacağı üzerine bir konuşma var kitapta. Çok açıklayıcı. Ki elbette her okur kitabı okurken filmi kafasında çeker ve karşılaşırsa kitabın uyarlamasıyla ya hayal kırıklığına uğrar ya da olağanın üstündeydi der. Ortası yoktur, en azından benim için öyle. Livaneli kitapları okurken en çok yaşadığım şey ise hemen arka fonda beliren müzik. Zihnim betimlemelere uygun müzikler üretiyor Livaneli romanlarını okurken. Mesela bir baloda geçiyorsa olay, nedense zaten zihin oraya uyacak notaları yerleştiriyor, küçük bir evden, odadan bahsediyorsa bir kapı gıcirtısı ya da kış mevsiminde geçiyorsa ise pencere kenarından gelen rüzgâr ıslığı ile o gerçekliği yaşayabiliyorum. Bu konular üzerine Zafer Köse'nin sormuş olduğu o soru şimdiye kadar aklıma gelmemiş bir soruydu ve beni de düşündürdü nasıl düşünemedim diye. Çok hoşuma gitti. Hem soru hem de yanıtta doyamam... Bir taraftan söyleşideki her konu özellikle gençlere ışık niteliği taşıyor. Okudukça yanıtlar daha da uzun olsaymış diye takip ettim satırları. Her ne kadar bir yerde noktalanması gerekmiş olsa da daha da okumak ve fikirlerinin neler olduğunu öğrenmek ben ve pek çok genç için oldukça kıymetli.

Büşra olarak, film müziklerine hayatımda çok özel olarak yer veren biriyim ve Zülfü Livaneli'nin özellikle filmlerdeki sahneler için duyguyu yaratmak adına nasıl düşündüğünü öğrenmek güzel oldu. Mesela bazı enstrümanlar vardır, ney ve kemane gibi. Onların belki de insanları hazır duygulara itmiş olabileceğini hiç düşünmemiştim ve yönlendirebileceğini. Ki ara ara memleketten insan manzaralarına denk geldikçe bir anda hemen bir müzik çalır beynimde. Bir çocuğun elinin kirin gördüğümüz sahneye bile. O yüzden bu konuşmada da bir pencere daha ekledim kendime. Müzik, hayatımın çok büyük bir kısmını oluşturuyor çünkü. Üstelik müzik bana sorarsanız sinemada çok şey demek.

'KİŞİLER KELİMELERİN ŞIKLIĞINI SEVİYOR'

Livaneli'nin entelektüel ve aydın tanımlamalarına dair söyledikleri ve ayrımı ise kişilerin bunu merteye gibi gördüğünü bir kez daha gösteriyor. Bana göre de kişiler kelimenin şıklığını seviyor, içini doldurmayı değil belki de. Mesela kitapta "unvan fetişizmi" bölümü var. Ama Livaneli'nin sonradan söyledikleri asıl yine içimizi acıtan, hatta başkalarını güldüren o tabloyu da net açıklıyor. Şöyle ki; "Toplumun cahil kesimleri bu "profesör" unvanını görünce önemli bir şey sanıyor. Oysa gerçek bir bilim insanı unvanların arkasına saklanmaya tenezzül etmez. Siz hiç Profesör Karl Marx, Profesör Voltai-

re diye birilerini duyduunuz mu?” diyor. Nedense Türkiye’de buna inanılmaz önem veriliyor. Kişiler kanallarda katıldıkları yayınlarda bile mesleği ve ismi yazıldığında itiraz edip “ben koskoca profesörüm lütfen düzeltir misiniz?” diyor. Ki bunları dinlediğimde bana çok düşündürücü gelmişti. Önemli olan işini yapman değil mi? Zaten çalışmış ve o unvanı almışsın. O seni ilgilendirir beni değil ama bu kadar göze sokmak niye diye düşünmüştüm ki hâlâ ara ara da denk geldikçe düşünürüm.

Kitabın sayfaları ilerledikçe öğrendiklerim hepten çeşitleniyor. Toplumun Atatürk’ü nasıl sahiplendiği de var, uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen unutamadığı Çorum’daki cem töreni de, Bektaşilik de. Kitapta hepimizi ilgilendiren konular hakkında konuşuyor Livaneli. Çoğu insan onunla konuşmak ister. Bana sorarsanız onunla konuşmak, onu dinlemek derya denizdir. Aydınlatır. Hissedersiniz. Herkes elbette onunla konuşma olanağını yaşayamayabilir. Tam olarak bu kitap, Livaneli ile konuşmak isteyen kişilerin okumasını istediğim bir kitap. Ne demek istediğimi her satırda daha iyi anlayacaksınız.

Zülfü Livaneli ile konuştuğumuz bir günden sonra topluma ciddi faydasını dokunduğunu düşündüğüm bir çalışma yaptım. Bundan gurur duyuyorum. Ve onun aydınlatmasıyla yaşadım bunu. Herkesin karanlık bir tarafı olabilir. Ama unutmayalım ki ışık her yere girer. Yeter ki kişi ışıldamak istesin.

Çok yönlü olan ve benim gözümde bir filozof olan Livaneli’ye ve onunla bu nehir söyleşiyi gerçekleştiren Zafer Köse’ye bu topluma bırakılacak bu eser için teşekkür ediyorum. Çünkü her zaman romanlar olmuyor, hikâyeler, filmler, anlatılar olmuyor. Topluma çok faydası olmuş, düşüncelerine önem verilen, eserlerine kıymet verilen, kendine saygı duyulan birinin çıkıp tüm yönleriyle, öz eleştirileriyle yaşadığı hayatı süzerek anlatması gerekiyor ki örnek alalım, belki nasihat bulalım.

Tabii eğer çağın dışında da yaşamak istiyorsanız... Onun yolunun yaşatmaktan geçtiğine inananlardanım. Mutluyum ki böyle bir başucu kitabı artık herkesin ulaşabileceği yerlerde...

Bize okuyup düşünmek düşüyor...

“

Zülfü Livaneli ile konuştuğumuz bir günden sonra topluma ciddi faydasını dokunduğunu düşündüğüm bir çalışma yaptım. Bundan gurur duyuyorum. Ve onun aydınlatmasıyla yaşadım bunu. Herkesin karanlık bir tarafı olabilir. Ama unutmayalım ki ışık her yere girer. Yeter ki kişi ışıldamak istesin.

ETKİNLİK

CAN BONOMO

17 Ağustos 2019

Saat: 22:00

Sanat Performance
Açık hava Sahnesi,
İstanbul

SELDA BAĞCAN

24 Ağustos 2019

Saat: 21:00

Vadi Açık hava,
İstanbul

DAVID GARRETT

21 Eylül 2019

Saat: 21:00

Volkswagen Arena,
İstanbul

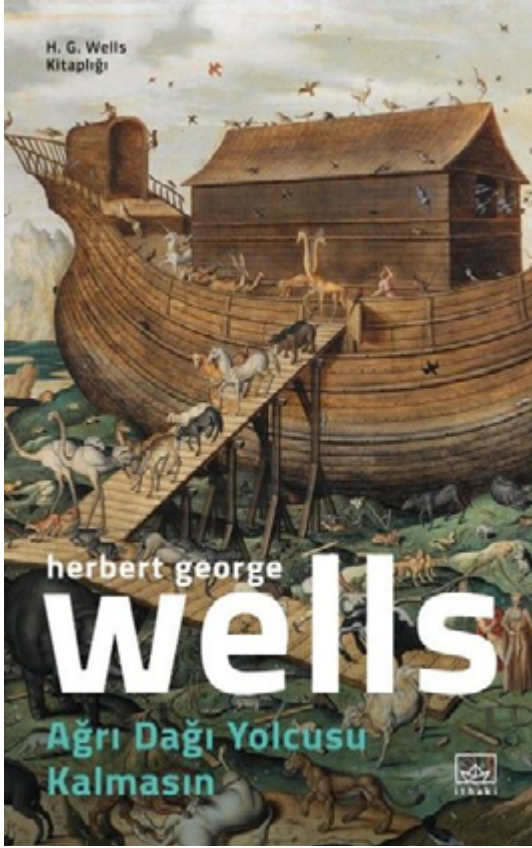
KING PRESENTS: POLO & PAN

04 Ekim 2019

Saat: 22:00

İzmir Arena,
İzmir

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

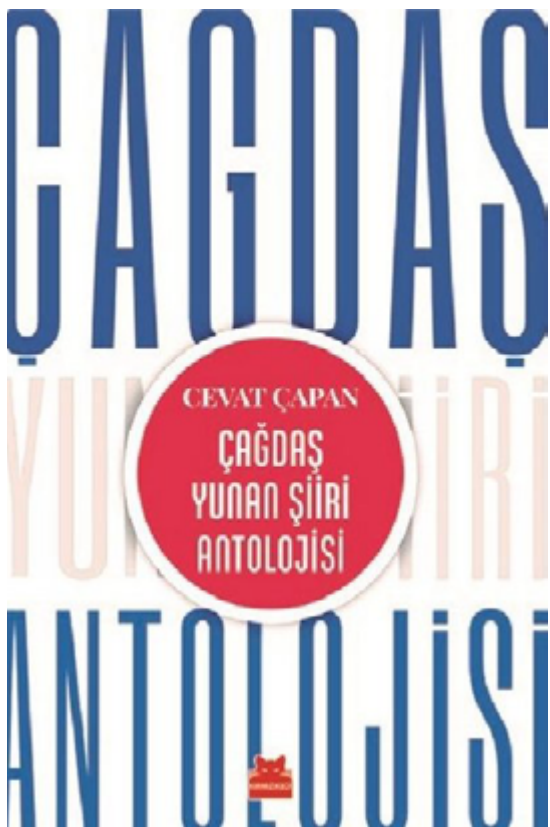

Ağrı Dağı Yolcusu Kalmasın

Yazar: H. G. Wells

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı : 88

Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi

Yazar: Cevat Çapan

Yayınevi: Kırmızı Kedi

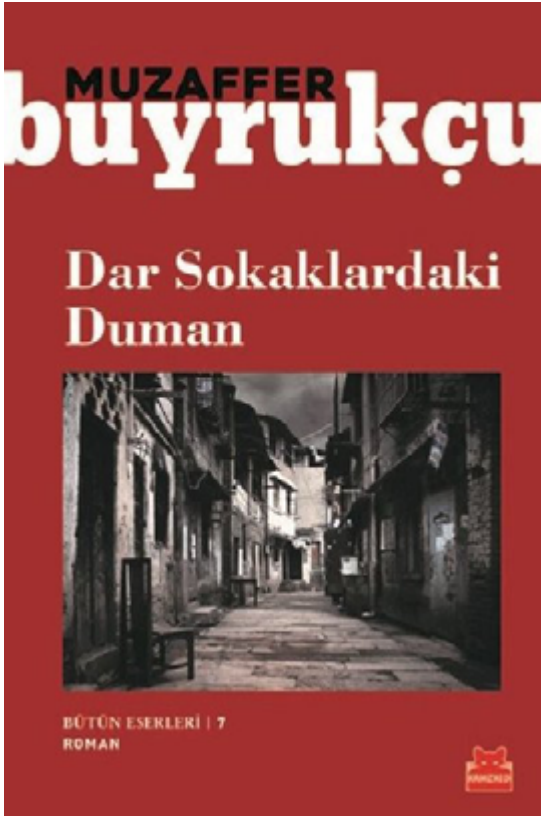
Sayfa Sayısı: 288

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Biz

Yazar: Yevgeni Zamyatin
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 248

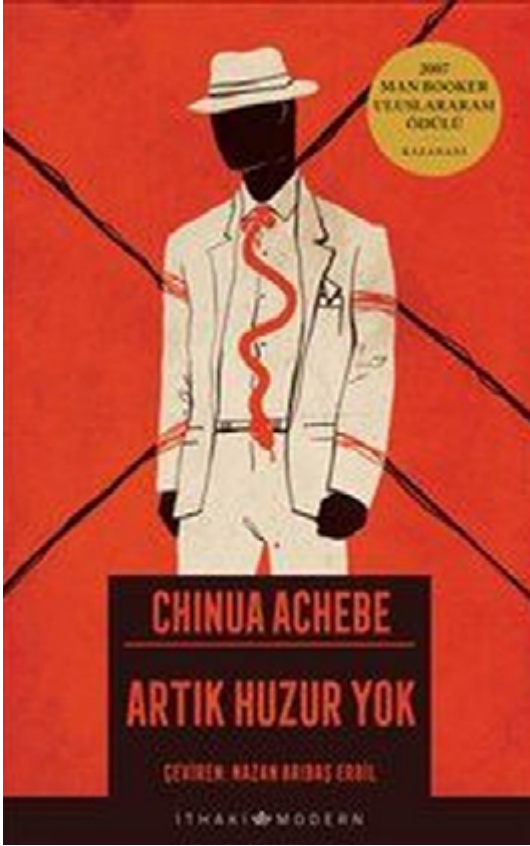

Dar Sokaklardaki Duman

Yazar: Muzaffer Buyrukçu
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Sayfa Sayısı: 288

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

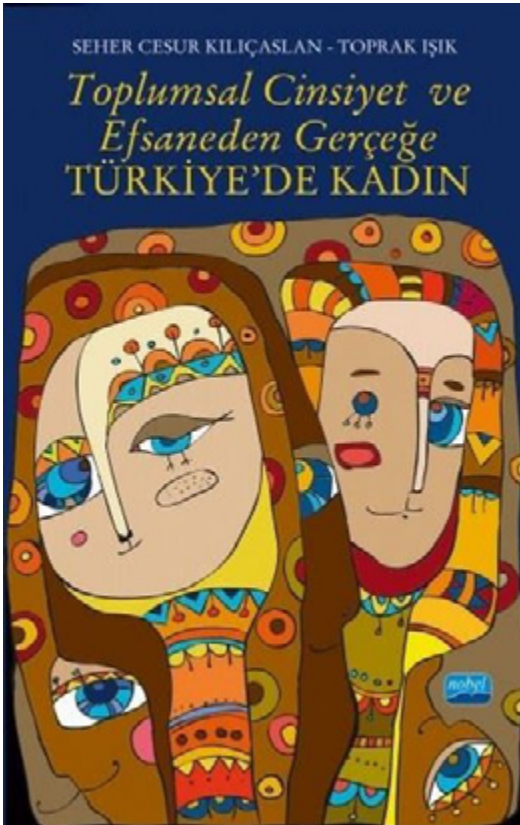

Artık Huzur Yok

Yazar: **Chinua Achebe**

Yayınevi: **İthaki Yayınları**

Sayfa Sayısı : 176

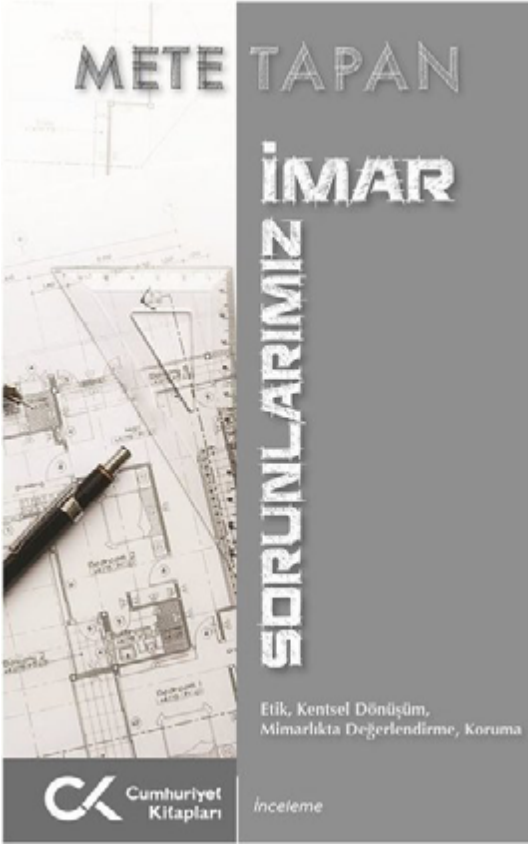
Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın

Yazar: **Seher Cesur Kılıçaslan, Toprak Işık**

Yayınevi: **Nobel Akademik Yayıncılık**

Sayfa Sayısı: 288

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

İmar Sorunlarınız

Yazar: **Mete Tapan**

Yayınevi: **Cumhuriyet Kitapları**

Sayfa Sayısı : 176

İkinci Eş Serüveni-Bir Abdülhamid ve Sherlock Holmes Hikayesi

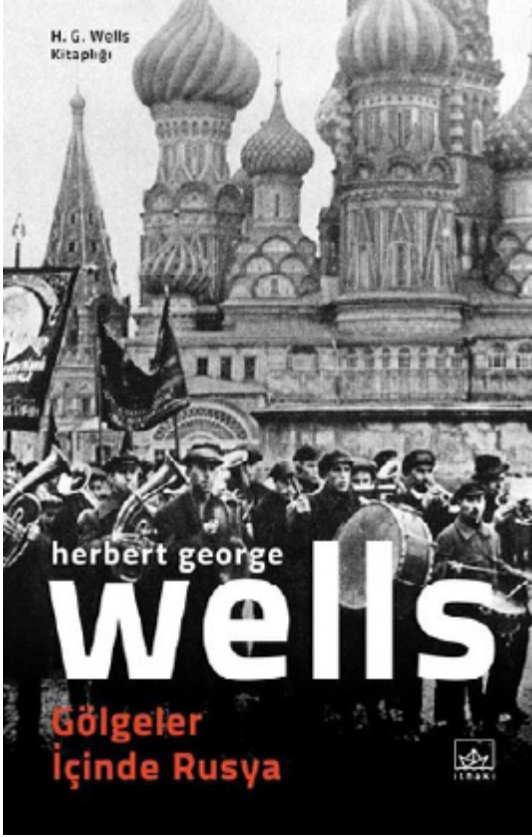
Yazar: **Andrew Finkel**

Çevirmen: **İşilar Kür**

Yayınevi: **Everest Yayınları**

Sayfa Sayısı: 348

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

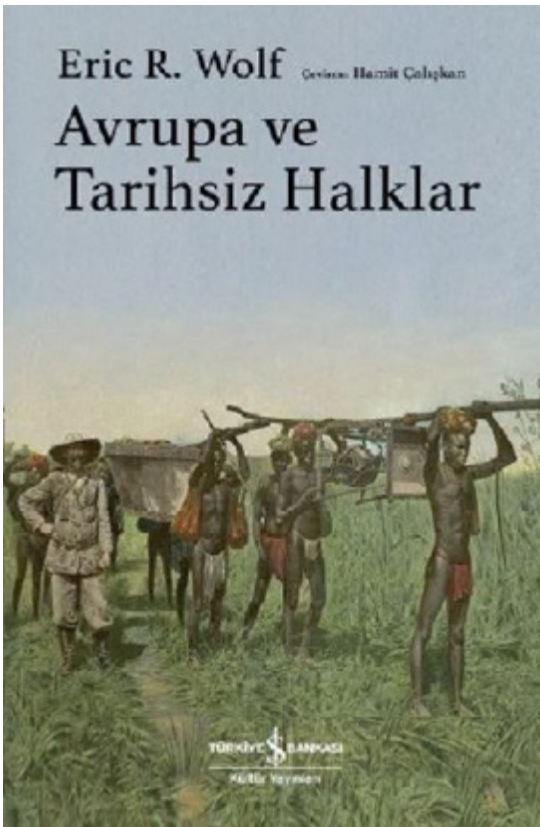

Gölgeler İçinde Rusya

Yazar: H. G. Wells

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı : 108

Avrupa ve Tarihsiz Halklar

Yazar: Eric R. Wolf

Çevirmen: Hamit Çalışkan

Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları

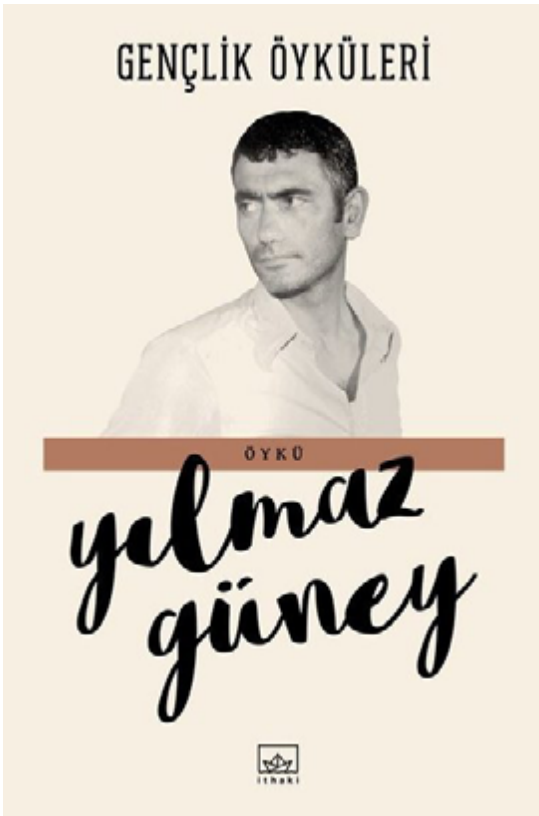
Sayfa Sayısı: 736

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Demokrasi Dışı Siyaset- Otoriterlik Diktatörlük ve Demokratikleşme

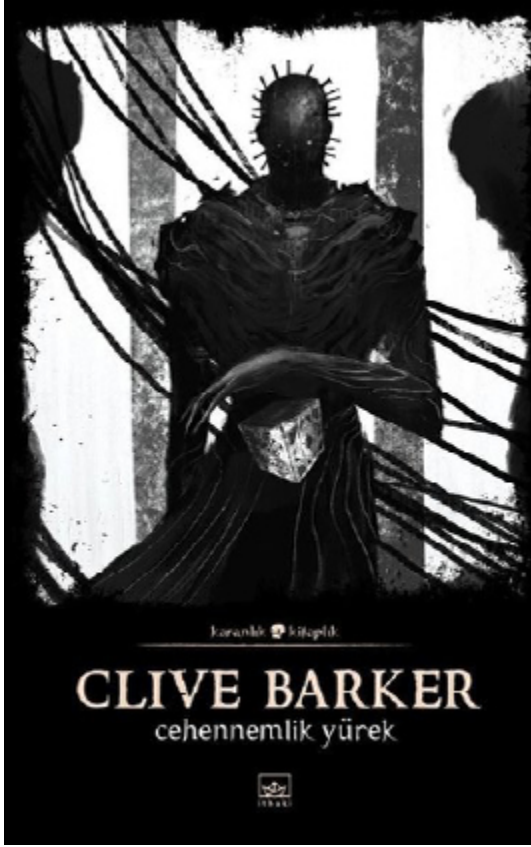
Yazar: **Xavier Marquez**
Çevirmen: **İsmail Çekem**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Sayfa Sayısı : **96**

Gençlik Öyküleri

Yazar: **Yılmaz Güney**
Yayınevi: **İthaki Yayınları**
Sayfa Sayısı: **400**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

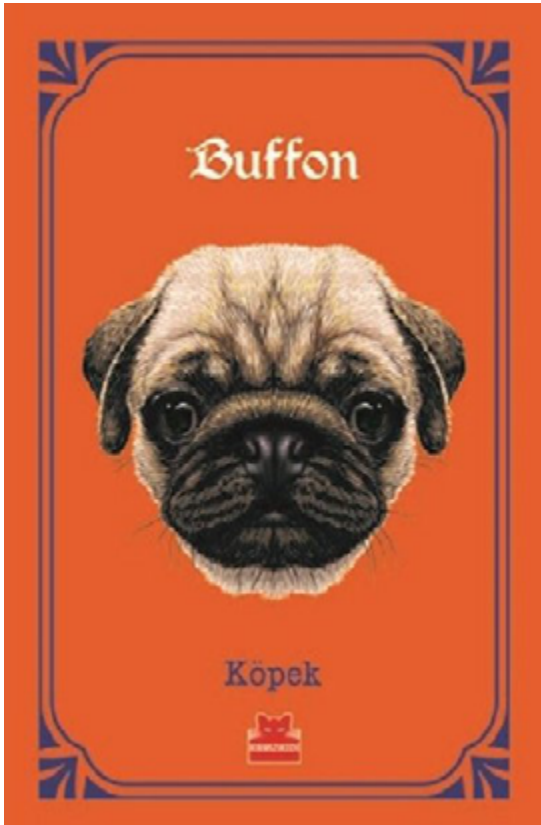

Cehennemlik Yürek

Yazar: Clive Barker

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı : 136

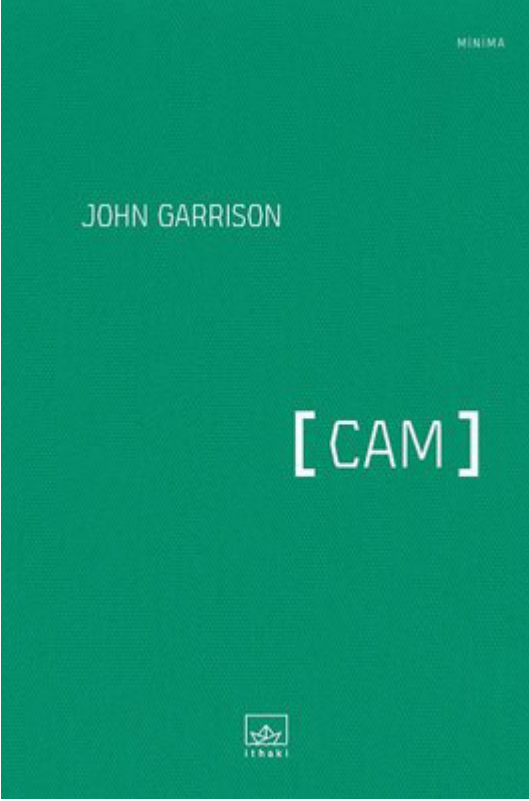
Köpek

Yazar: Georges - Louis Leclerc De Buffo

Yayınevi: Kırmızı Kedi

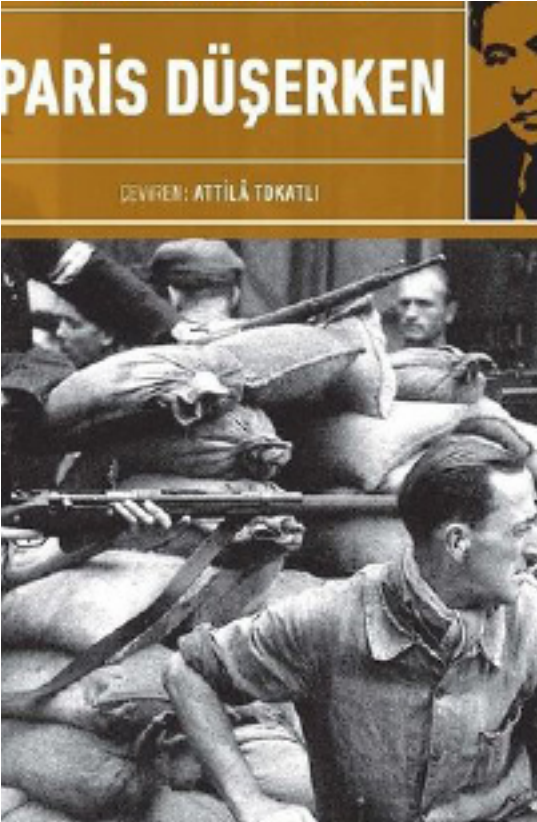
Sayfa Sayısı: 44

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Cam

Yazar: John Garrison
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 120

Paris Düşerken

Yazar: İlya Ehrenburg
Çevirmen: Atilla Tokatlı
Yayınevi: Kor Kitap
Sayfa Sayısı: 680

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü
Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

2. Fahrenheit 451
Ray Bradbury, İthaki Yayınları

3. Körlük
Jose Saramago, Kırmızı Kedi

4. Hayvan Çiftliği
George Orwell, Can Yayınları

5. Şeker Portakalı
Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

6. Sen Benim Hayatımsın
Ferzan Özpetek, Can Yayınları

7. Olağanüstü Bir Gece
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

8. İnsan Nedir?
Mark Twain, Dedalus Kitap

9. Fareler ve İnsanlar
John Steinbeck, Sel Yayıncılık

10. Suç ve Ceza
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

11. Cesur Yeni Dünya
Aldous Huxley, İthaki Yayınları

12. Simyacı
Paulo Coelho, Can Yayınları

13. 1984
George Orwell, Can Yayınları

14. İçimizdeki Şeytan
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

15. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŞI

1. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?

Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

2. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

3. Tüfek, Mikrop ve Çelik

Jared Diamond, Pegasus Yayınları

4. Metastaz

Barış Pehlivan-Barış Terkoğlu, Kırmızı Kedi

5. Doğuştan Yalancı

Ian Leslie, NTV Yayınları

6. Sapma - Medeniyetin Seyrini Değiştiren Keşfin Öyküsü

Stephen Greenblatt, Can Yayınları

7. Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde

Aidin Salih, Yitik Şifa

8. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

9. İfsa

Toygun Atilla, Kırmızı Kedi

10. İyi Hissetmek

Dr. David Burns, Psikonet Yayınları

11. Evlilik Ahlakı

Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları

12. Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Cam

Önder Küçükerman, NTV Yayınları

13. Bağırmayan Anneler

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

14. Mülakat Sırları

Heather Salter, NTV Yayınları

15. Başarılı Olmanın Yolları

Yaman Törüner, NTV Yayınları

